KNJIŽICA SAŽETAKA

Povijest hrvatskoga jezika i digitalno doba – o 500. obljetnici smrti Marka Marulića

Zagreb, 21. i 22. studenoga 2024.

Organizatori

Institut za hrvatski jezik

Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu

Programsko-organizacijski odbor

Predsjednica
Marijana Horvat

Članovi
Vuk-Tadija Barbarić, Željka Brlobaš, Irena Galić Bešker, Martina Horvat, Željko Jozić, Sofija Klarin Zadravec, Kristian Lewis, Ante Livajić, Maja Matijević, Maja Mlinarević, Sanja Perić Gavrančić, Kristina Štrkalj Despot

Pokrovitelji

REPUBLIKA HRVATSKA
Ministarstvo znanosti, obrazovanja i mladih

REPUBLIKA HRVATSKA
Ministarstvo kulture i medija

Financira Europska unija
NextGenerationEU

Pregled tema i izlaganja

U povodu 500. godine od smrti Oca Hrvatske Književnosti, koja se navršava 5. siječnja 2024., **Institut za hrvatski jezik** i **Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu** organizirali su znanstveni skup **Povijest hrvatskoga jezika i digitalno doba – o 500. obljetnici smrti Marka Marulića**, koji se održava **21.** i **22. studenoga 2024.** u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u dvorani Judita (Croatrium).

Izlaganja na skupu pripadaju ovim tematskim cjelinama:

- Marulićev hrvatski jezik
- Marulićeva djela: tematika, kulturno-povijesni i suvremeni kontekst
- Marulićevi suvremenici i njihova djela
- Marulićevi prethodnici i uzori
- Zbirke Marulićevih djela u Europi
- Marko Marulić u obrazovnome procesu
- Mrežni izvori: povijest hrvatskoga jezika i suvremeni hrvatski jezik
- Izazovi digitaliziranja jezičnih izvora
- Izazovi opisivanja digitaliziranih jezičnih izvora
- Digitalni jezični izvori u obrazovnome procesu.

Plenarna izlaganja

Neven Jovanović: *Butar in stampa* – Marulićeva mletačka pisma kao put prema tisku; Filozofski fakultet, Zagreb

Ivan Lupić: Marulić i žensko pismo; Filozofski fakultet, Rijeka

Milica Mihaljević: Dijakronija u sinkroniji u digitalno doba; Institut za hrvatski jezik, Zagreb

Petra Bago: Rječnici i gramatike u doba digitalne transformacije; Filozofski fakultet, Zagreb

Ostala izlaganja

1. **Marija Baković**: Zadarsko-duvanjsko izdanje Marulićeva *Naslidovan'ja* kao kulturno-identitetski čin; Filozofski fakultet, Mostar
2. **Vuk-Tadija Barbarić, Marijana Horvat**: Grafematička analiza prvih pet izdanja *Judite* Marka Marulića; Institut za hrvatski jezik, Zagreb
3. **Boris Beck, Barbara Štebih Golub**: Biblijska *Judita* u kajkavskom prijevodu – privlačnost sablažnjive svetice; Fakultet političkih znanosti, Zagreb; Institut za hrvatski jezik, Zagreb
4. **Marija Belošević**: Marulićeva *Judita* na esperantu; Hrvatski esperantski savez, Zagreb

5. **Anica Bilić**: Poetska slika žene i vrta u biblijskom epiliju *Susana* Marka Marulića; Centar za znanstveni rad HAZU-a u Vinkovcima
6. **Hana Breko Kustura**: Marulić u suvremenoj hrvatskoj glazbi – *Missa Maruliana* Frane Paraća; HAZU, Odsjek za povijest hrvatske glazbe, Zagreb
7. **Željka Brlobaš, Martina Horvat**: Mrežna inačica *Rječnika hrvatskoga kajkavskoga književnog jezika*; Institut za hrvatski jezik, Zagreb
8. **Gordana Čupković**: Leksičke diferencijacije u štokavskim čitanjima Marulićeve *Judite*; Odjel za kroatistiku Sveučilišta u Zadru
9. **Mirko Ćurić**: Marulić kao tema u *Vjesniku Nadbiskupije đakovačko-osječke*; Srednja strukovna škola Antuna Horvata, Đakovo
10. **Davor Dukić**: Vrijednosni leksik Marulićeve *Judite*; Filozofski fakultet, Zagreb
11. **Marijana Horvat, Andrea Radošević**: Književno-jezični pogled u Marulićevo *Naslidovan'je*; Institut za hrvatski jezik, Zagreb; Staroslavenski institut, Zagreb
12. **Lana Hudeček, Ivana Lovrić Jović**: Staro i knjiško s novim i uličnim unutar istih korica – Digitalni dijakronijski rječnik dubrovačkoga govora u nastajanju; Institut za hrvatski jezik, Zagreb
13. **Ljiljana Kolenić**: Gramatički oblici u Marulićevim pjesmotvorima; Filozofski fakultet, Osijek
14. **Tanja Konforta, Josipa Kvasina Rimac**: Projekt učenika sedmoga razreda *Marko Marulić: 500 godina poslije*; Osnovna škola Cvjetno naselje, Zagreb
15. **Martina Kramarić**: Digitalno izdanje glagoljičnoga *Zrcala člověčaskogo spasenja* (1445.) kao primjer uspješna predstavljanja glagoljične književnosti; Institut za hrvatski jezik, Zagreb
16. **Ivana Kresnik, Ivan Šestak**: Rječotvorba imenica za osobine, stanja, svojstva i osjećaje u Marulića; Fakultet hrvatskih studija, Zagreb; Fakultet filozofije i religijskih znanosti, Zagreb
17. **Kristian Lewis, Dalibor Vrgoč**: *Judita* kao izvor hrvatskoga vojnog nazivlja; Institut za hrvatski jezik, Zagreb; Sveučilište obrane i sigurnosti „Dr. Franjo Tuđman", Zagreb
18. **Maja Matasović**: Disciplina i odgoj u Marulićevoj *Instituciji*; Fakultet hrvatskih studija, Zagreb
19. **Igor Medić**: Pogled na Suzanu iz hrvatskoglagoljičnih misala; Staroslavenski institut, Zagreb
20. **Ana Mihaljević**: *Razvoj modela digitalne infrastrukture Staroslavenskoga instituta – DigiSTIN*: postignuća i planovi; Staroslavenski institut, Zagreb
21. **Josip Mihaljević**: Izrada glagoljičnih igara u sklopu projekta *DigiStin*; Staroslavenski institut, Zagreb
22. **Josip Miletić**: Činjenice o nastanku knjige u davnoj prošlosti kao motivacija učenika na nastavi hrvatskoga jezika; Odjel za kroatistiku Sveučilišta u Zadru
23. **Divna Mrdeža Antonina**: Kako je zadarski kulturni krug čitao Marulićevu *Juditu*; Odjel za kroatistiku Sveučilišta u Zadru
24. **Gjoko Nikolovski, Natalija Ulčnik**: Potencial dvojezične leksikografije na primeru slovenščine in hrvaščine; Filozofski fakultet, Maribor
25. **Sanja Perić Gavrančić**: *Nasl'jedovan'je* nakon Marulićeva *Naslidovan'ja* – zagonetka rukopisa 74 (KMB); Institut za hrvatski jezik, Zagreb
26. **Lahorka Plejić Poje**: Marulić u pjesmama Svena Adama Ewina; Filozofski fakultet, Zagreb
27. **Jurica Polančec**: Izazovi istraživanja povijesti vidske tvorbe u digitalno doba (na primjeru imperfektivizacije glagola); Staroslavenski institut, Zagreb

28. **Diana Stolac**: Digitalizacija i sintaktička istraživanja; Filozofski fakultet, Rijeka
29. **Pavol Száz / Pál Száz**: Tema Suzanā u srednjoeuropskoj književnosti. Tri studije slučaja: Marko Marulić, Jan Kochanowski, András Batizi; Comenius University in Bratislava, Faculty of Arts, Department of Hungarian language and literature, Bratislava
30. **Ana Šimić**: Marulićev odnos prema glagoljašima u znanosti i književnosti; Staroslavenski institut, Zagreb
31. **Lovro Škopljanac**: Suvremeno čitateljsko pamćenje Marka Marulića i starije hrvatske književnosti; Filozofski fakultet, Zagreb
32. **Marko Tadić**: Platforme istraživačkih infrastruktura kao podloga za istraživanje povijesti hrvatskoga jezika; Filozofski fakultet, Zagreb
33. **Luka Velić**: Dvojinski oblici u Marulićevoj *Juditi*; slobodni znanstvenik
34. **Josip Vučković**: *Život sv. Katarine*: dvostruko rimovani dvanaesterci i ostala zvonjen'ja i vesel'ja; Odjel za kroatistiku Sveučilišta u Zadru
35. **Mateo Žagar**: Izazov izrade rječnika hrvatskih protestantskih izdanja 16. stoljeća; Filozofski fakultet, Zagreb

Sažetci izlaganja

Plenarna izlaganja

Neven Jovanović

Filozofski fakultet, Zagreb
neven.jovanovic@ffzg.unizg.hr

Butar in stampa – Marulićeva mletačka pisma kao put prema tisku

Ključne riječi: renesansni humanizam, književna republika, tiskarstvo, pisma, Venecija, Marko Marulić

Kad je 1991. Miloš Milošević (1920. – 2012.) znanstvenoj javnosti predstavio sedam novopronađenih pisama Marka Marulića iz 1501. – 1515., bila je to, posve opravdano, književnopovijesna senzacija; pisma su promijenila i ono što o Maruliću znamo i ono što o njemu mislimo. Jedno pitanje, međutim, nije bilo postavljeno ni tada ni kasnije: kako to da su ta pisma sačuvana? Milošević ih je otkrio u zbirci Jacopa Grasolarija (nakon 1450. – 1534.), kome su upućena četiri pisma; ali u istoj zbirci, u istoj omotnici, nalazila su se i Marulićeva pisma arhiđakonu splitskog kaptola Jerolimu Cipciju (umro možda prije 1503.); otkud ona tamo? Pouzdan odgovor, bez novog jednako sretnog otkrića, nećemo imati. Možemo, međutim, spekulirati pomno čitajući Marulićeve riječi i razmišljajući o njihovoj svrsi. Tu se polazištem pokazuje dio rečenice iz prvog pisma Cipciju (19. srpnja 1501.), gdje Marulić kaže o „raspravici" koju je sastavio „lo dareti butar in stampa" („dajte je tiskati"); posebno poticajnu pomoć pruža lik Jerolima Cipcija u svjetlu podataka koje je 2018. iznio Luka Špoljarić.

Popis bibliografskih jedinica:

Marulić, Marko. 2024. *Latinska humanistička proza, pjesme i pisma*. Prir. Bratislav Lučin. Matica Hrvatska. Zagreb.

Milošević, Miloš. 1992. Sedam nepoznatih pisama Marka Marulića. *Colloquia Maruliana* I. Književni krug Split – Marulianum. 5–31.

Špoljarić, Luka. Bosanska kraljica Katarina i humanisti, dio prvi: Leonardo Montagna i njegovi epigrami. *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti* 36. 61–80. https://doi.org/10.21857/9e31lhn5xm (pristupljeno 27. prosinca 2018.).

Ivan Lupić

Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci
ivan.lupic@uniri.hr

Marulić i žensko pismo

Ključne riječi: Marko Marulić, žensko pismo, Judita, R 6634, ženska pisana kultura u prvoj polovici šesnaestog stoljeća

Marulić je bio višestruko zainteresiran za iskustveni svijet žena. Čitao je na latinskom jeziku djela drevnih pjesnikinja; njegovo glavno hrvatsko djelo, biblijski ep o udovici Juditi, bavi se junaštvom jedne žene; njegova preživjela hrvatska pisma svjedoče o živoj komunikaciji sa ženskim redovničkim zajednicama; njegovi tekstovi nerijetko su pisani za žene, zamišljeni da ih pouče, utješe ili nasmiju. Marulićeve žene, pokazat će se u ovom izlaganju, nisu tek pasivne slušateljice, zahvalni potrošači Marulićeve književne robe, nego aktivne sudionice u oblikovanju i čuvanju hrvatske kulture. U središtu izlaganja bit će kodeks R 6634 Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu, u kojem su sačuvana i neka Marulićeva djela. On će nam poslužiti kao važno polazište u rekonstrukciji ženske pisane kulture u prvoj polovici šesnaestog stoljeća, zainteresirane za oca hrvatske književnosti, no nevidljive upravo zbog njegove stoljetne kanonske sjene.

Milica Mihaljević

Institut za hrvatski jezik, Zagreb
mmihalj@ihjj.hr

Dijakronija u sinkroniji u digitalno doba

Ključne riječi: dijakronijska istraživanja, sinkronijska istraživanja, hrvatsko jezikoslovno nazivlje, povijesnojezično nazivlje, zastarjelice

Dijakronijska i sinkronijska istraživanja u mnogim se aspektima i segmentima dodiruju i isprepliću, neki projekti imaju i sinkronijsku i dijakronijsku sastavnicu te mnogi znanstvenici koji se u prvome redu bave dijakronijom povremeno surađuju i na primarno sinkronijskim projektima. U izlaganju će se prikazati odabrani projekti i poslovi Odjela za hrvatski standardni jezik Instituta za hrvatski jezik. Prikazat će se oni projekti u kojima je posebna pozornost posvećena donošenju dijakronijskih podataka i suradnji sa stručnjacima koji se bave poviješću jezika te mrežnoj dostupnosti rezultata istraživanja.

Projekt *Hrvatsko jezikoslovno nazivlje – Jena* započeo je 2019. godine i do 2020. godine izvodio se uz potporu Hrvatske zaklade za znanost (Struna-2017-09-05). Od 2021. do kraja 2023. bio je interni projekt Instituta za hrvatski jezik. Na projektu je u različitim fazama sudjelovalo tridesetak znanstvenika iz sedam institucija. Uz veliki broj znanstvenih radova i sudjelovanja na skupovima na projektu su izrađeni monografija *Hrvatsko jezikoslovno nazivlje* i *Rječnik jezikoslovnoga nazivlja* (ukupno više od 1200 stranica), u kojemu je obrađeno 2974 naziva sa sinonimima i antonimima te istovrijednicama na sedam jezika (engleski, njemački, francuski, talijanski, ruski, češki, švedski). Obrađeno je tridesetak jezikoslovnih područja među kojima i povijest jezika i paleoslavistika. Posebna je pozornost posvećena i donošenju zastarjelica. Razlog za to nije samo olakšavanje čitanja starije literature nego i usvajanje češćih primjera zastarjelica u obrazovnome procesu (npr. **usklik**, zastarjeli nazivi: medjumetak, međumetak, mejumetak; **genitiv**; zastarjeli nazivi: porađajući padež, drugo padanje, roditeljni padež, rođenik).

Projekt *Muško i žensko u hrvatskome jeziku* nastao je zbog velike potrebe društvene zajednice i velikoga broja upita koje su službi za jezične savjete Instituta za hrvatski jezik uputili brojni novinari, službenici u različitim tvrtkama i drugi građani. Pitanja su se uglavnom odnosila na tvorbu i uporabu mocijskih parnjaka, uporabu riječi *spol* i *rod* te govor o nebinarnim osobama. Kako bi se problemu izražavanja rodnih/spolnih odnosa, uporabi rodno/spolno neutralnoga jezika, rodnih stereotipa te leksikografskoj obradi mocijskih parnjaka pristupilo na što sveobuhvatniji način, provedena su i dijakronijska istraživanja uporabe naziva *rod* i *spol* i od njih izvedenih pridjeva *rodni* i *spolni*, navođenja mocijskih parnjaka u povijesnim rječnicima i gramatikama i stereotipizirane slike muško-ženskih odnosa u povijesnim izvorima.

U Institutu za hrvatski jezik izdaje se časopis *Hrvatski jezik*, jedini znanstveno-popularni časopis o hrvatskome jeziku. Iako u tome časopisu prevladavaju članci posvećeni sinkroniji, dvije su rubrike isključivo posvećene dijakroniji – *Vremeplov* i *Odakle nam riječi*. Dijakronijski se radovi povremeno pojavljuju i kao uvodni članci te u rubrikama *U dva klika mišem* i *Domaća zadaća*.

U izlaganju će se spomenuti i projekti *Religijski pravopis* i *Hrvatski mrežni rječnik – Mrežnik* te

Školska gramatika hrvatskoga jezika. U zaključnome dijelu izlaganja prikazat će se Jagićeva *Gramatika jezika hervatskoga osnovana na starobugarskoj slovenštini (1864.)* kao zanimljiv primjer iz povijesti jezika uključivanja dijakronije u objašnjavanje sinkronijskih pojava.

Popis bibliografskih jedinica:

Horvat, Marijana. 2023. Povijesnojezično nazivlje. *Hrvatsko jezikoslovno nazivlje.*
Mihaljević; Milica; Hudeček, Lana; Jozić, Željko (ur.). Institut za hrvatski jezik. Zagreb. 391–402.

Horvat, Marijana. 2023. Zastarjelice. *Hrvatsko jezikoslovno nazivlje.* Ur. Mihaljević; Milica; Hudeček, Lana; Jozić, Željko. Institut za hrvatski jezik. Zagreb. 507–514.

Jagić, Vatroslav. 1864. *Gramatika jezika hèrvatskoga.* Osnovana na starobugarskoj slověnštini. Zagreb.

Lazić, Daria; Mihaljević, Ana. 2021. Društveni stereotipi u hrvatskim rječnicima u dijakronijskoj i sinkronijskoj perspektivi. *Rasprave: Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 47/2. 541–582.

Rječnik jezikoslovnoga nazivlja. 2024. Ur. Mihaljević; Milica; Hudeček, Lana. Institut za hrvatski jezik. Zagreb.

Petra Bago

Filozofski fakultet, Zagreb
pbago@ffzg.hr

Rječnici i gramatike u doba digitalne transformacije

Ključne riječi: e-leksikografija, digitalni resursi, digitalni alati, digitalna transformacija

Digitalna transformacija utjecala je na gotovo sve segmente života, uključujući i leksikografiju, čime se rječnici i gramatike preoblikuju kako bi zadovoljili potrebe suvremenih korisnika. Ova promjena očituje se kroz razvoj digitalnih alata i resursa koji omogućuju interaktivnije i pristupačnije metode proučavanja, učenja i upotrebe jezika.

Tradicionalni pristupi leksikografiji, koji su se oslanjali na tiskane medije, često su zbog prirode materijala rezultirali ograničenim pristupom informacijama i sporijim ažuriranjem podataka. S pojavom digitalnih tehnologija, rječnici i gramatike postali su dostupniji široj javnosti, a interaktivne platforme omogućuju korisnicima bolje razumijevanje i korištenje jezika. Razvoj mrežnih rječnika, gramatika i ostalih digitalnih resursa predstavlja ključnu promjenu u području e-leksikografije, primjerice omogućujući brzo pretraživanje, audio izgovor, vizualne prikaze i primjere korištenja u različitim kontekstima.

Tehnologije poput umjetne inteligencije i obrade prirodnog jezika sve više se integriraju u leksikografiju, omogućujući analizu velikih skupova podataka i automatsko generiranje elemenata rječničkih natuknica, popis definicija i primjera. Ovaj napredak može značajno ubrzati proces izrade rječnika. Suočavanje s izazovima u digitalnom dobu ostaje ključno. Osiguravanje točnosti i kvalitete podataka u digitalnim rječnicima i gramatikama često je otežano, a potrebe različitih korisnika zahtijevaju specifične pristupe i resurse koji nisu uvijek dostupni. Prepoznaje se važnost interdisciplinarnih pristupa koji uključuju stručnjake iz raznih znanstvenih područja, kao što su humanističke, društvene i tehničke znanosti. Globalni trendovi ukazuju na potrebu za uključivanjem zajednica i govornika jezika u razvoj i korištenje digitalnih jezičnih resursa, čime se otvaraju mogućnosti za inovacije i nove načine razmišljanja o rječnicima i gramatikama.

Financijska potpora i istraživanja jezičnih resursa i alata ostaju ključni za održivost leksikografskih projekata, a samim time i za održavanje hrvatskog jezika relevantnim u digitalnom dobu. Nedostatak kontinuirane financijske podrške od strane države za istraživanje jezika, posebno u kontekstu digitalne transformacije, predstavlja ozbiljan izazov u Hrvatskoj. Također, primjetan je nedostatak središnjih institucija koje bi se posvetile prikupljanju, obradi i edukaciji u području jezičnih tehnologija. Uspostavljanje takvih centara može pomoći u jačanju suradnje kako među istraživačima, leksikografima i edukatorima, tako i među stručnjacima i korisnicima jezičnih tehnologija.

Zaključno, daljnja istraživanja i razvoj u području e-leksikografije predstavljaju ključne aspekte za osiguranje održivosti i relevantnosti rječnika i gramatika u digitalnom dobu. Uz kontinuirani razvoj tehnologija i metodologija, postoji ogroman potencijal za obogaćivanje hrvatske jezične i kulturne baštine, što će doprinijeti unapređenju digitalnih resursa i alata za hrvatski jezik.

Popis bibliografskih jedinica:

De Schryver, Gilles-Maurice. 2023. Generative AI and lexicography: The current state of the art using ChatGPT. *International Journal of Lexicography* 36/4. 355–387.

Ferrett, Emma, and Stefan Dollinger. 2021. Is digital always better? Comparing two English print dictionaries with their digital counterparts. *International Journal of Lexicography* 34/1. 66–91.

Lew, Robert. 2024. Dictionaries and lexicography in the AI era. *Humanities and Social Sciences Communications* 11/1. 1–8.

Ostala izlaganja

Marija Baković

Filozofski fakultet, Mostar
mpavkovic242@gmail.com

Zadarsko-duvanjsko izdanje Marulićeva *Naslidovan'ja...* kao kulturno-identitetski čin

Ključne riječi: Marko Marulić, *Naslidovan'je*, Duvno, Zadar, identitet

Marulićev prijevod *Od naslidovan'ja Isukarstova i od pogarjen'ja tašćin* objavili su zajednički Zadarska nadbiskupija i duvanjska nakladnička kuća *Sveta baština* 1989. Ovo izdanje može se smatrati važnim ne samo zbog marulološke, teološke, književne ili jezične dimenzije, već i kao važan kulturno-identitetski čin, koji je imao za cilj određene prostore naseljene Hrvatima, izvan tadašnje Socijalističke Republike Hrvatske, upravo na marulološkoj teološkoj, kulturnoj, jezičnoj tradiciji snažnije integrirati u ukupan hrvatski kulturni prostor. Objavljivanje *Naslidovan'ja* u zajedničkoj nakladi Nadbiskupije zadarske i duvanjskog nakladnika događa se uoči raspada Jugoslavije, u vremenu nestabilnosti i preslagivanja u do tada naizgled monolitnom jugoslavenskom socijalističkom društvu, a izdanje ne samo da svjedoči kako i u tadašnjem Duvnu postoji relevantna nakladnička kuća kadra suobjaviti važno i kompleksno djelo, već i kako je riječ o komplementarnom kulturnom prostoru u kojem se promišlja izvan provincijskih okvira.

Nekadašnja naklada u kojoj je objavljeno *Naslidovan'je – Sveta baština, sv. 27*, preimenovana je u *Naša ognjišta*, a po *Svetoj baštini*, danas nosi naziv i folklorno, kulturno društvo. Objavljivanje *Naslidovan'ja* u Tomislavgradu, tadašnjem Duvnu, ostavilo je značajan trag te je bilo početak snažnije afirmacije Marka Marulića, koji uz kralja Tomislava, postaje najsnažnijom figurom kulturnog pamćenja, ali i upisivanja u hrvatsku kulturnu matricu nakon raspada Jugoslavije, nakon koje Zadar i Duvno (danas Tomislavgrad) ostaju u različitim državama. Tako Marulićevo ime dobiva devedesetih godina XX. stoljeća i najvažnija školska ustanova u gradu – Gimnazija Marka Marulića.

Osim pristupa zadarsko-duvanjskom izdanju Marulićeva *Naslidovan'ja* rad će također pristupiti i duvanjskim gimnazijalcima i njihovim profesorima kako bi se utvrdilo na koji način aktualiziraju Marulićeva djela i njihov teološki, kulturni, jezični ili (hrvatsko)identitetski potencijal, kojim se metodama služe i kakve učinke ostvaruju te jesu li u skladu s nakanama nakladnika duvanjsko-zadarskog izdanja iz 1989.

Rezultati provedenog istraživanja koje ćemo prezentirati u ovom radu pokazat će koliko su današnji tomislavgradski obrazovani i kulturni djelatnici uspjeli u kulturno-identitetskim nakanama iskazanim zadarsko-duvanjskim izdanjem Marulića iz 1989.

Popis bibliografskih jedinica:

Derossi, Julije. 1989. *Literatura o Marulićevu prijevodu djela "De imitatione Christi" (Od naslidovan'ja Isukarstova); Rječnik. // Od naslidovan'ja Isukarstova i od pogarjen'ja tašćin segasvitnjih / s latinskoga jezika preveo na hrvatski 20. lipnja 1500. Marko Marulić*. Priredili Zvonimir Kulundžić i Julije Derossi; [uvodnu studiju napisao Zvonimir Kulundžić; transkribirao i napisao bilješke, priloge i rječnik Julije Derossi]. Nadbiskupija zadarska – Sveta baština. Zadar – Duvno.

Kulundžić, Zvonimir. 1989. *Uvodna studija.* Od naslidovan'ja Isukarstova i od pogarjen'ja tašćin segasvitnjih / s latinskoga jezika preveo na hrvatski 20. lipnja 1500. Marko Marulić. Priredili Zvonimir Kulundžić i Julije Derossi. Nadbiskupija zadarska – Sveta baština. Zadar – Duvno. 5–30.

Fukuyama, Francis. 2020. *Identitet – zahtjev za dostojanstvom i politike zamjeranja*. Tim press. Zagreb.

Vuk-Tadija Barbarić i Marijana Horvat

Institut za hrvatski jezik, Zagreb
vtbarbar@ihjj.hr; mhorvat@ihjj.hr

Grafematička analiza prvih pet izdanja *Judite* Marka Marulića

Ključne riječi: Marko Marulić, *Judita*, grafija, grafematika, digitalizacija

U ovom se izlaganju predstavlja dio rezultata grafematičke analize i usporedbe cjelokupne grafije prvih pet izdanja Marulićeve *Judite* (Venecija, 1521., 1522., 1523., 1586. i 1627.), što je dosad provedeno samo na ograničenome uzorku. Navedena analiza/usporedba, osim što pridonosi većoj preciznosti/pouzdanosti čitanja *Judite*, ujedno oprimjeruje probleme s kojima se susreću priređivači koji stari latinični zapis preslovljavaju suvremenom grafijom, želeći što vjernije prenijeti piščev jezik te time otvoriti vrata u jezik razdoblja i sredine iz koje analizirani tekst dolazi. Stoga su nužno iznesena i određena jezična obilježja *Judite* te temeljne obavijesti o projektu MONOGRAF, koji se provodi u Institutu za hrvatski jezik te ga financira EU (NextGenerationEU).

Kako bi se postigla maksimalna preciznost, sva su navedena izdanja *Judite* digitalizirana u okviru projekta MONOGRAF tako da se njihov slovopis može računalno istraživati. Digitalizirani izvorni tekst prvoga izdanja *Judite* (1521.) već je dostupan na stranici marulić.hr od početka 2024. godine.

Popis bibliografskih jedinica:

Barbarić, Vuk-Tadija; Horvat, Marijana. 2022. Preko grafije do jezika – prema analizi izdanjā Marulićeve Judite. *Marko Marulić, Judita (1501. – 1521. – 2021.). Zbornik radova u povodu 500. obljetnice od prvotiska Judite.* Agencija za odgoj i obrazovanje. Zagreb. 59–73.

Barbarić, Vuk-Tadija. 2023. Grapholinguistics. *The Cambridge Handbook of Historical Orthography*. Ur. Hanna Rutkowska, Marco Condorelli. Cambridge University Press. 118–137.

Neef, Martin. 2015. Writing systems as modular objects: Proposals for theory design in grapholinguistics. *Open Linguistics* 1/1. 708–721.

Boris Beck i Barbara Štebih Golub

Fakultet političkih znanosti, Zagreb; Institut za hrvatski jezik, Zagreb
boris.beck@fpzg.hr; bstebih@ihjj.hr

Biblijska Judita u kajkavskom prijevodu – privlačnost sablažnjive svetice

Ključne riječi: kajkavski književni jezik, Biblija, Ignac Kristijanović, Judita

Ignac Kristijanović (1796. – 1884.), svećenik Zagrebačke nadbiskupije, bio je nabožni autor, pučki prosvjetitelj, gramatikograf i prevoditelj više knjiga *Svetoga pisma*, od kojih su neke objavljene u njegovim lekcionarima, kalendaru *Danica zagrebečka* ili su nažalost ostale u rukopisu. *Danici zagrebečkoj* „za prosto leto 1846." Kristijanović je objavio *Knjigu Judite iz Svetoga pisma Staroga zakona na horvatski prenešena po Ignacu Kristijanović, kapelskem plebanušu*, opremivši je raznim paratekstnim bilješkama, kao što su uvod, naslovi poglavlja i podnožne bilješke iz kojih je razvidna njegova prevodilačka i urednička namjera. Kristijanović *Juditu* predstavlja u kontekstu kanonske knjige i primjera *viteškog čina* biblijske junakinje, koja se može i mora čitati *na podvučenje i opominanje*, ali mu je u prvom planu isticanje dinamične i zanimljive fabule, čime želi privući čitatelje. U podnožnim bilješkama, pak, pruža razna povijesna i zemljopisna objašnjenja kako bi čitatelji lakše pratili i razumjeli radnju, ali i moralna jer smatra nužnim opravdati Juditinu prijevarnost poduzetu u ime višeg cilja. Kristijanović je vezan uzusima svojeg vremena, da prijevod mora biti doslovan i iz *Vulgate*, a njegovu komunikativnost osigurava paratekstom, kako bi ostvario svoj dvostruki cilj, pouku i zabavu čitatelja. Na čvorištu toga dvoga nalazi se kritično mjesto, Juditina obmana i ubojstvo Holoferna, o čijem razrješenju ovisi i uspjeh Kristijanovićeva traduktološkog pothvata.

Popis bibliografskih jedinica:

Guidelines for Interconfessional Cooperation in Translating the Bible. 1987. Vatican Polyglot Press. Rim.

Tumačenje Biblije u Crkvi. 2005. Kršćanska sadašnjost. Zagreb.

Barthes, Roland. 1992. Uvod u strukturalnu analizu pripovjednih tekstova. Ur. Biti, Vladimir. *Suvremena teorija pripovijedanja.* Globus. Zagreb. 47–78.

Campbell, Joseph. 2009. *Junak s tisuću lica*. Jesenski i Turk. Zagreb.

De Luca, Erri. 2019. *Svetice sablazni*. Felsina. Zagreb.

Eckhardt, Benedikt. 2009. Reclaiming Tradition: The Book of Judith and Hasmonean Politics. *Journal for the Study of the Pseudepigrapha* 18/4. 243–263.

Fućak, Jerko. 1991. Prijevodi Biblije na hrvatski jezik. *Bogoslovska smotra* 62. 93–96.

Genette, Gérard. 1997. *Paratexts: Thresholds of Interpretation*. Cambridge University Press. Cambridge.

Guenther, Kelly. 2002. The Old English Judith: Can a Woman be a Hero? *York Medieval Yearbook* 1. 1–116.

Jagić, Vatroslav. 1913. Sie serbokroatischen Übersetzungen der Bibel im Ganzen oder einzelner Teile derselben. Eine bibliographische Übersicht. *Archiv für Slavische Philologie* 34. 497–532.

Marulić, Marko. 1986. *Pouke za čestit život s primjerima*. Globus. Zagreb.

Marulić, Marko. 1984. *Starozavjetne ličnosti*. SNL. Zagreb.

Mikhailova, Tatiana A. 2018. The Book of Judith: from a symbolic story to a historical mystery. *Historia i Świat* 7. 15–23

Percan, Josip. 1984. Ignac Kristijanović (1796–1884) i njegov pokušaj prevođenja Svetoga pisma. *Bogoslovska smotra* 54. 188–103.

Šojat, Olga. 1962. Život i rad Ignaca Kristijanovića. *Rad JAZU* 11. 63–114.

Marija Belošević

Hrvatski esperantski savez, Zagreb
miriam010@gmail.com

Marulićeva *Judita* na esperantu

Ključne riječi: *Judita*, esperanto, Lucija Borčić

Obljetnica 500 godina od smrti oca hrvatske književnosti Marka Marulića (18. kolovoza 1450. – 4. siječnja 1524.) povod je na osvrt na njegovo najpoznatije djelo ep *Judita* napisan 1501.
Od objavljivanja 1521. godine prošlo je više stoljeća da se pojavi i prvi prijevod na neki strani jezik. Naime, 1991. američki slavist, Henry R. Cooper Jr., danas profesor emeritus Sveučilišta Indiana, Bloomington, SAD preveo je *Juditu* na engleski jezik, a objavio nakladnik Columbia University Press, New York. Uslijedili su prijevodi na mađarski (1999.), talijanski (2001.), francuski (2002.), litavski (2007.). Pojedini ulomci prevedeni su i na češki, njemački, slovenski i španjolski jezik. Ovom nizu pridružio se i međunarodni jezik esperanto. Jedna od ponajboljih hrvatskih esperantistica, prevoditeljica Lucija Borčić (1921. – 2015.) započela je prijevod epa prije petnaestak godina. Hrvatski esperantski savez u tiskanom obliku objavio je *Prvo pjevanje* 2018., u Europskoj godini kulturne baštine. Na taj način je *Judita* krenula na još jedan put u svijet. Posebno zanimanje su pokazali esperantisti koji se bave srednjovjekovnom književnošću, kao i esperantisti iz dalekih azijskih zemalja.
O obilježavanju 100. obljetnice rođenja prevoditeljice, 2021. godine članovi Tršćanskog esperantskog saveza održali su predavanje o *Juditi* približivši publici povijesno okruženje nastanka samoga djela. Iste godine, Hrvatski esperantski savez je odlučio ulomke prijevoda *Judite* predstaviti tijekom dvojezičnog virtualnog programa *Noći hrvatske knjige*.
Važnost prijevoda na esperanto je tim veća, ukoliko se zna da je stoljetna povijest esperanta u Hrvatskoj, koja obuhvaća vrlo razgranatu djelatnost esperantista, poglavito na području kulture upisana u Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske – Lista zaštićenih kulturnih dobara pod brojem Z-7298.
Stoga se ovim predavanjem želi posvijestiti važnost prijevoda na međunarodni jezik esperanto, čime se doprinosi poznavanju djela Oca Hrvatske Književnosti diljem svijeta i izvan standardnih jezičnih (slavističkih) okvira. Henry R. Cooper Jr. za ep *Judita* utvrdio je kako je riječ o „vrhunskom djelu svjetske književnosti“. Stoga je potrebno uložiti napore da se ono doista pronese svijetom, a esperanto je još jedan od mogućih puteva.

Popis bibliografskih jedinica:

Marulić, Marko. 2018. *Judita: libro unua*. [Prijevod, traduko Lucija Borčić]. Hrvatski esperantski savez. ISBN: 9789536118311.

Zbornik *Mali jezici bogato književno stvaralaštvo* / Almanako *Minoraj lingvoj rica literatura kreado*. 2013. Hrvatski savez za esperanto. Zagreb. ISBN: 9789536118243.

Anica Bilić

Centar za znanstveni rad HAZU, Vinkovci
abilic@hazu.hr

Poetska slika žene i vrta u biblijskom epiliju Susana Marka Marulića

Ključne riječi: poetska slika, heterotopija, renesansa, vrt, ljepota žene

Marko Marulić je u biblijski narativ Danijel spašava Suzanu iz starozavjetne knjige o proroku Danijelu (Danijel 13), podnaslovljen kao *Historija od Susane, hćerke Helkije i žene Joakinove*, inkorporirao deskriptivne urese kao autorski prilog epiliju *Susana* te idealu renesansne ljepote žene i prirode, sklada i harmonije.

U interpretaciji biblijskoga epilija *Susana* Marka Marulića polazište je poetska slika žene i vrta s implementacijom teorijskih postavki fenomenologije imaginacije ili fenomenologije elemenata Gastona Bachelarda i spacijalnoga koncepta heterotopije Michela Foucaulta.

U renesansnom vrtu ogleda se sretna i univerzalna heterotopija, naslijeđena iz antičke tradicije locusa *amoenusa*, kao međa prostora društva i prirode, intimnoga i javnoga, a voda u njemu kao materijalni element i hormon imaginacije čini njegovu sliku još snažnijom i podiže potisnutu sliku kupačice kao omiljenu poetsku sliku s poveznicom simbolike ženske i vodene energije, inspirativne za mušku fantaziju izazivajući erotsku želju i žudnju, koja će poremetiti idilu i deharmonizirati stanje sreće. Tako raščarana idilična slika aktivira aksiološko i etičko čitanje te kritičko mišljenje o nečistoći tjelesne požude s aspekta kršćanskoga morala, kanonskoga, rimskoga i hrvatskoga običajnoga obiteljskoga prava.

Cilj je analizom renesansnih poetskih slika žene i vrta pokazati njihov imaginativni potencijal kojim uvlače recipijenta da kreativno sudjeluje u činu imaginacije i kreiranju smisla književnoga djela te da denotativnom aspektu čitanja pridruže pomišljive konotacije. Analitičkom metodom utvrđuje se da deskripcija renesansnoga vrta i divinizirane žene nije samo dekorativna pozadina nego funkcionalno uklopljena u narativni tijek kako bi se naglasila ružnoća seksualnoga nasilja i klevete, koje narušavaju idilu kultivirane prirode, obiteljsku idilu i dostojanstvo žene kao pasivne žrtve.

Zaključno se utvrđuje da su renesansne slike ženske ljepote udružene s vrlinom te idiličnoga vrta kao isječka kultivirane prirode kontrast rugobi grijeha, a smisao se Marulićeve *Susane* iščitava u njezinu „lipu i počtenu obrazu“, tj. neoplatonističkoj vezi ljepote i dobrote s kršćanskom osudom nasilja.

Popis bibliografskih jedinica:

Bachelard, Gaston. 2000. *Poetika prostora*. Zagreb.

Bašlar, Gaston. 1998. *Voda i snovi, ogled o imaginaciji materije*. Sremski Karlovci – Novi Sad.

Foucault, Michel. 1986. Of other Spaces. *Diacritics* 16/1. 22–29. http://www.colorado.edu/envd/courses/envd4114-001/Fall09/Th eory/FoucaultOther%20Spaces.pdf

Jozić, Branko. 2012. Tijelo i osjetila: prilog Marulićevoj antropologiji. *Colloquia Maruliana* XII. 109–116.

Lučin, Bratislav. 2003. Prinosi tekstu i tumačenju Marulićeve Suzane. *Colloquia Maruliana* XII. 145–161.

Mikulić-Kovačević, Anita. 2002. Analiza biblijskih heroina u Marulićevim djelima Judita i Suzana. *Colloquia Maruliana* XI. 93–101.

Pavlović, Cvijeta. 2001. Paradigme Marulićeve Susane. *Colloquia Maruliana* XI. 354–369.
Tomasović, Mirko. 1989. Poetski ukrasi u Marulićevoj Susani. *Dani hvarskoga kazališta* 15/1. Split – Zagreb. 74–82.

Hana Breko Kustura

HAZU, Odsjek za povijest hrvatske glazbe, Zagreb
hbrekokustura@yahoo.com; brekoh@hazu.hr

Marulić u suvremenoj hrvatskoj glazbi – *Misa Maruliana* Frane Paraća

Ključne riječi: latinska misa, Marko Marulić, Frano Parać, *Molitva suprotiva Turkom*, *Judita*, vokalnoinstrumentalno djelo za soliste, zbor i orkestar

U opusu suvremenog hrvatskog skladatelja, akademika Frane Paraća (Split, 1948.) gotovo kanonsko mjesto zauzima vokalnoinstrumentalna skladba *Missa Maruliana*. Nastala je na narudžbu HNK u Splitu, 1993. Recentno je ova skladba tiskana kao partitura, ali i snimljena na nosaču zvuka koji je bio u četverostrukoj nominaciji za diskografsku Nagradu *Porin*, godine 2024. Ovo će izlaganje predstaviti okolnosti nastanka djela, njegove glazbene karakteristike, stilske odlike Paraćeva skladateljstva, te objasniti na koji je način autor kombinirao tekst ordinarija latinske gregorijanske mise s centralnim stavkom mise u kojemu dominira Marulićev molitveni stih: „Uzdvigni odozdola glas moj k nebu gori, gdi tvoga pristola čtuju svetih zbori. Aleluja!"
Godina Domovinskoga rata je ujedno bilo i vrijeme kad je skladatelj smatrao bitnim zazvati jedan baštinski *hommage* ocu hrvatske književnosti Marku Maruliću, ali i glazbom poslati svojevrsni *témoignage* – svjedočenje o čovjeku i njegovu narodu u ratnom vihoru. Parać je u misi kao cjelini ostao u glazbenom smislu u potpunosti u okvirima tonalitetnosti i skladne akordike uronjene duboko u tradiciju. Autorica će na simpoziju glazbenim primjerima i snimkom Paraćeve *Misse Maruliana* potkrijepiti svoje zaključke.

Popis bibliografskih jedinica:

Breko Kustura, Hana. 2023. *Carmina Krležiana | Missa Maruliana*. Cantus d.o.o. – Hrvatsko društvo skladatelja. Zagreb. Broj izdanja: 88924506802.
Breko Kustura, Hana. 2018. *Frano Parać u povodu 70. rođendana*. Programska knjižica obljetničkog koncerta. Ur. Saraga, M.; Breko Kustura, H. Cantus. Zagreb.
Jozić, Branko. 2014. Dva lika Marka Marulića: Dvostruki odnos prema antičkom naslijeđu. *Colloquia Maruliana* XXIII. 197.
Sedak, Eva. 2014. *Frano Parać*. CD. Hrvatski suvremeni skladatelji – HDS. Zagreb.
Supičić, Ivan; Parać, Frano. 2022. *Missa Maruliana*. Partitura. HAZU. Zagreb. 102–103.
Vidić, Ana. 26. siječnja 2017. Programska knjižica koncertnog ciklusa *Kanconijer*. HRT.

Željka Brlobaš i Martina Horvat

Institut za hrvatski jezik, Zagreb
zbrlobas@ihjj.hr; mshorvat@ihjj.hr

Mrežna inačica *Rječnika hrvatskoga kajkavskoga književnog jezika*

Ključne riječi: *Rječnik hrvatskoga kajkavskoga književnog jezika*, mrežna inačica https://kajkavski.hr, povijesna leksikografija

U radu se ističe činjenica da je povijesni *Rječnik hrvatskoga kajkavskoga književnog jezika*, u kontekstu računalnih i digitalnih medija, objavljen na mrežnoj stranici čime je postignuta i njegova mrežna inačica uz dosadašnji tiskani oblik objavljivanja. Navodi se izvedbeni tijek od tiskanoga oblika *Rječnika*, preko postupka digitalizacije do mrežnoga objavljivanja. Ukratko se prikazuje sadržaj mrežne stranice. Pritom se u radu donose osnovni podatci o metodološkim postupcima leksikografske obrade povijesnoga *Rječnika*, o strukturi rječničkoga članka, o književnim i rječničkim izvorima na kojima je utemeljena leksikografska obrada.
Mrežnom je inačicom *Rječnik* osim ustaljenoga tiskanog oblika zadovoljio i suvremenu formu objavljivanja, čime je i leksikografski postao dostupniji korisnicima u njihovu pretraživanju jezičnih podataka, posebice kada je riječ o hrvatskoj povijesnoj leksikografiji i kajkavskome hrvatskom književnom jeziku u povijesti hrvatskoga jezika.

Popis bibliografskih jedinica:

Brlobaš, Željka; Horvat, Martina. 2019. Metodologija leksikografske obradbe Rječnika hrvatskoga kajkavskoga književnog jezika. *Jezikoslovni zapiski* 25/1. 143–163.

Finka, Božidar. 1965. O povijesnom rječniku hrvatskoga kajkavskoga književnog jezika. *Ljetopis JAZU* 70. 403–414.

Finka, Božidar. 1973. O rječniku hrvatskoga kajkavskoga književnog jezika. *Rasprave Instituta za jezik* 2. 193–202.

Finka, Božidar. 1984. Opis obradbe i upute za služenje Rječnikom. *Rječnik hrvatskoga kajkavskoga književnog jezika.* Svezak 1 (A – cenina). JAZU – Zavod za jezik IFF – Zagreb. 49–56.

https://kajkavski.hr

Rječnik hrvatskoga kajkavskoga književnog jezika. 1984. – 2020. Sv. 1 – 15 (A – spodeļavati). HAZU – Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje. Zagreb.

Vajs Vinja, Nada. 2011. Novi pristup u obradbi Rječnika hrvatskoga kajkavskoga književnog jezika. *Kajkavski u povijesnom i sadašnjem obzorju. II. Zbornik radova sa znanstvenih skupova Krapina 2007., 2008. i 2009. godine*. Ur. Jembrih, Alojz. Hrvatska udruga Muži zagorskoga srca. Zabok. 305–328.

Vajs, Nada; Zečević, Vesna. 1994. Frazeologija u Rječniku hrvatskoga kajkavskoga književnog jezika. *Filologija* 22/23. 175–183.

Gordana Čupković

Odjel za kroatistiku Sveučilišta u Zadru
gcupkov@unizd.hr

Leksičke diferencijacije u štokavskim čitanjima Marulićeve Judite

Ključne riječi: leksik, identitet jezika, kulturno pamćenje, čakavski književni jezik, standardni jezik

U radu se popisuju, kategoriziraju i interpretiraju razlike u leksičkim rješenjima koje se mogu pronaći u četiri štokavska čitanja prvoga pjevanja Marulićeve *Judite*: Slamnigovo (Marulić 1970), Kolumbićevo (Marulić 1985), Grčićevo (Marulić 1983) i Barbarićevo (Marulić 2021). Proučavana čitanja (koja autori nazivaju: prijenosom, prijevodom, prepjevom i prilagodbom) regulirana su perspektivom dijakronijskoga odmaka (autori ih predstavljaju kao unutarjezični prijevod književnoga djela iz prošlosti na „suvremeni" jezik) te načelom razumljivosti suvremenom „nestručnom" čitatelju kao krajnjem korisniku. Pri tome se „nestručni" čitatelj glavninom promatra iz vizure pragmatičnoga čitanja, kao onaj tko ne razumije čakavski, hrvatski crkvenoslavenski i latinski, a manje iz vizure literarno-estetskoga čitanja (usp. Kordigel 1991a, 1991b), kao istojezični govornik s vremenske distance koji ima sposobnost povezivati njemu neprozirne jezične izraze s poznatim izrazima te time otvarati nova asocijativna polja i kreativno upisivati u djelo značenja koja nije zadao autor, ali su potencijalno omogućena autorovim izborom koda, a što nije u suprotnosti s time da svaka generacija čitatelja oblikuje interpretaciju teksta prihvatljivu toj generaciji (usp. Grosman 2010). Prijenos s hrvatskoga čakavskoga književnoga jezika (koji uz čakavsku osnovicu posreduje i elemente knjiških jezika i elemente drugih narječja) u hrvatski standardni jezik (štokavske osnovice) dovodi do izmjene sintakse (posebno reda riječi i participskih konstrukcija), glagolskih i tvorbenih oblika, vrstâ riječi, metaforike (posebno frazema i kolokacija) i leksika. Osobito je zanimljivo sagledati pristupe leksičkoj razini, kao onoj u kojoj se konkretiziraju iskustva i identitet (usp. Belaj 2009, Barić 2011, Gvozdanović 2010). Usporedbom različitih leksičkih rješenja u vremenskom protegu od nekoliko desetljeća može se vidjeti kako se mijenja percepcija „neutralnih" leksema, pri čemu se koncept neutralnosti (kao stilske neobilježenosti) pokazuje kao regulator prijenosa književnoga djela iz književnoumjetničkoga stila u standardnojezičnu normu i u neuporabno govorenje. Izbor različitih leksema u različitim vremenima pokazuje se dijelom kao sustavskojezična osobitost (u smislu dijakronijskih mijena značenjskih polja leksema) a dijelom kao društvena uvjetovanost (u smislu različitih normativnih obrazaca u različitim društvenopolitičkim prilikama), što sve utječe i na sagledavanje vrijednosnoga određenja jezika (usp. Katičić 1992). U opreci tradicionalnoga normativističkoga i funkcionalnoga pristupa leksiku, normativistički pristup, iako monolitan, zagledanjem u tradicijska rješenja (usp. Babić 2001) pokazuje se u jednom segmentu otvorenijim od propagiranja polivalentne funkcionalnosti, koja je u znatnome određena suvremenom uporabom (usp. Silić 2006). Osim odnosa prema normi, leksičke diferencijacije upućuju i na problematiku odnosa prema recepcijski teže prohodnoj verbalnoj umjetnini. Imaginarni zahtjevi za lakim čitanjem dovode do procesa zatvaranja književnoga djela u jedno čitanje: polifonija koju tipično otvara književno djelo sužava se u jedan glas. Navedeno je vidljivo i u načinima publiciranja: od teksta

koji je prozni dodatak na kraju izdanja, preko stihovanoga umjetničkoga prepjeva objavljena samostalno, do teksta koji se donosi paralelno s tekstom predloška. Posebno se potonjim perceptivnim (vizualnim) niveliranjem čitanja i predloška manifestira težnja ugrađivanja teksta jednoga čitanja u semantiku predloška, a što istodobno sadrži oznake brisanja kulturnoga pamćenja (usp. Assmann 2005) te odustajanja od pokušaja aktualnoga razumijevanja i potpuno zamjenjivanje razumijevanja tumačenjem (usp. Overbeck 1919). Cilj istraživanja je pokazati podupire li zastupljenost u suvremenom hrvatskom jeziku napuštanje određenih leksema iz Marulićeva izvornika te uputiti na značenjske pomake koji se događaju zamjenom leksema. Primjeri su ekscerptirani pomnim čitanjem, značenja su provjerena u povijesnom Akademijinom *Rječniku* te u suvremenim rječnicima dok je zastupljenost u suvremenom jeziku provjerena u hrvatskom mrežnom korpusu.

Popis bibliografskih jedinica:

Izvori

Hrvatski mrežni korpus. hrWaC http://nlp.ffzg.hr/resources/corpora/hrwac/

Marulić, Marko. 1970. *Judita, Suzana, Pjesme*. Priredio Ivan Slamnig. PSHK 4. Matica hrvatska – Zora. Zagreb.

Marulić, Marko. 1983. *Judita*. Prijevod i komentari Marko Grčić. Mladost. Zagreb.

Marulić, Marko. 1985. Judita. Nikica Kolumbić. Suvremeni prepjev. *Forum* 6. 1269–1328.

Marulić, Marko. 2021. *Judita*. Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje. Zagreb.

Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika I – XXIII. 1880. – 1976. JAZU. Zagreb.

Literatura

Assmann, Jan. 2005. *Kulturno pamćenje*. Preveo Vahidin Preljević. Vrijeme. Zenica.

Babić, Stjepan. 2001. Hrvatski su pisci uvijek pisali likove tipa grješnik, pogrješka, strjelica. *Jezik* 48/5. 162–172.

Barić, Branka. 2011. Razumljivost kao kriterij pri utvrđivanju jezičnoga identiteta. *Kroatologija* 2/2. 1–20.

Belaj, Branimir. 2009. Leksik i identitet. *Jezični varijeteti i nacionalni identiteti*. Ur. Badurina, Lada; Pranjković, Ivo; Silić, Josip. Disput. Zagreb. 253–266.

Grosman, Meta. 2010. *U obranu čitanja: Čitatelj i književnost u 21. stoljeću*. Prevela Anita Peti-Stantić. Algoritam. Zagreb.

Gvozdanović, Jadranka. 2010. Jezik i kulturni identitet Hrvata. *Kroatologija* 1. 39–57.

Katičić, Radoslav. 1992. *Novi jezikoslovni ogledi*. Školska knjiga. Zagreb.

Kordigel, Metka. 1991a. Razvoj čitanja, vrste čitanja i tipologija čitalaca, I. dio. *Umjetnost i dijete* 2–3. 101–123.

Kordigel, Metka. 1991b. Razvoj čitanja, vrste čitanja i tipologija čitalaca, II. dio. *Umjetnost i dijete* 4. 175–193.

Overbeck, Franz. 1919. *Christentum und Kultur*. Basel.

Silić, Josip. 2006. *Funkcionalni stilovi hrvatskoga jezika*. Disput. Zagreb.

Mirko Ćurić

Srednja strukovna škola Antuna Horvata, Đakovo
cmirko87@gmail.com

Marulić kao tema u *Vjesniku Nadbiskupije đakovačko-osječke*

Ključne riječi: Marko Marulić, *Vjesnik*, teologija, identitet, mariologija

Od Strossmayerove darovnice JAZU (danas HAZU) „svežnja rukopisa prvaka hrvatske knjige Marka Marulića" (Srakić, 2013) Marko Marulić se pojavljuje kao tema u časopisu *Glasnik Đakovačke ili Bosanske i Srijemske biskupije*, danas *Vjesniku Đakovačko-osječke nadbiskupije*, koji je 1873. u Đakovu pokrenuo Josip Juraj Strossmayer. Ukupno se o njemu piše ili ga se spominje u dvadeset i jednom članku od 1891. (Pavić) do 2019. (Berdica).

Biskupijski *Glasnik* je „utemeljen da usmjerava, potiče i bilježi život i djelovanje mjesne Crkve" (Šuljak, 1998), ali je od prvoga broja imao puno širu funkciju od navedene. U *Glasniku* su objavljivani tekstovi koji su izlazili iz okvira bilježenja života i rada mjesne Crkve pa su se tako pojedini autori bavili i Markom Marulićem i njegovim djelom, primarno teološkom dimenzijom te ga ne samo „koristili" prigodom teoloških tumačenja određenih pitanja, već su njega i njegova djela dovodili u suvremeni crkveni i društveni kontekst. Tako ga Zvonimir Marković (1951) naziva najvećim hrvatskim teologom svih vremena, koji privodi svijet Bogu, a Vilim Hirschenhauser (1971) polemizira s onima koji osporavaju uključivanje Marulića i njegovog djela među teme međunarodnog Mariološko-marijanskog kongresa koji se 1971. održao u Hrvatskoj. Iznosi tezu kako je Marulić „otac hrvatske književnosti", a kako bi Marija, upravo po spjevu *Judita* i potom po *Molitivi suprotiva Turkom*, bila „majka hrvatske književnosti". Ovo tumačenje koje teži povezivanju „Marije i Marulića", napose poistovjećivanju Judite i Marije, ima snažnu kulturno-identitetsku nakanu. Judita, prema autoru, kao i marijanska pjesma Ruđera Boškovića predstavlja „poklon čitave naše kulture Mariji"". Upravo tom dimenzijom (do)kazuje kako je marijanski aspekt Marulićeva djela utjecao na formiranje hrvatske nacionalne kulture, koja je upravo po Maruliću (i) marijanska.

Rad će se baviti, u prvom redu, tezama koje su iznijeli Marković i Hirschenhauser, napose identitetsko-kulturološkom dimenzijom njihovih teza. U nepovoljnom vremenu za javnu djelatnost Katoličke crkve Marulić kao kanonizirani otac hrvatske književnosti, sa svojom teološkom i marijanskom dimenzijom služi kao dokaz kako je hrvatski nacionalni identitet upravo utemeljen i na katoličkim i marijanskim vrijednostima, koje unutar tadašnjeg jugoslavenskog i socijalističkog konteksta imaju i naglašenu razlikovnu kulturno-identitetsku funkciju u odnosu na druge narode u državnoj zajednici, a unutar svjetskog katoličanstva su potvrda stoljetne pripadnosti zapadno-kršćanskoj matici i kulturi. „Čini se da se taj kontekst ne bi trebalo mimoići", smatra Hirschenhauser (1971), a upravo je definiranje mjesta Marulića unutar ta dva konteksta temeljna ideja kojom će se ovaj rad baviti.

Popis bibliografskih jedinica:

Hiršenhauzer, V. 1971. Pred Mariološko-marijanskim kongresom. *Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije* 24 (4/1971). 66–68.

Marković, Z. 1951. U spomen najvećem hrvatskom moralno-ascetskom piscu. Prigodom 500. obljetnice rođenja Marka Marulića. *Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije* 4 (1/1951). 7–9.

Pintarić. A. 1996. Književna djela s religioznim temama i motivima u srednjoj školi. *Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije* 124 (9/1996). 488–495.

Srakić, M. 2013. *Opjevajmo slavne muževe. Povijesni prilozi i arhivska građa o životu i radu biskupa, svećenika i ustanova Đakovačko-osječke nadbiskupije i Srijemske biskupije.* Đakovačko-osječka nadbiskupija. Đakovo.

Šuljak, A. 1998. Glasnik/Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije utemeljen da usmjerava, potiče i bilježi život i djelovanje mjesne Crkve. *Diacovensia* 6/1. 19–28. Preuzeto s: https://hrcak.srce.hr/40348 (pristupljeno 3. siječnja 2024.).

Davor Dukić

Filozofski fakultet, Zagreb
ddukic@ffzg.unizg.hr

Vrijednosni leksik Marulićeve Judite

Ključne riječi: aksiologija teksta, Marulićeva *Judita*, elementarni vrijednosni leksik, vrijednosni koncepti (vrednote)

Proučavanje jezika Marulićevih hrvatskih djela, napose *Judite*, ima naravno dugu i plodnu tradiciju, okrunjenu kapitalnim Moguševim *Rječnikom* (2001). Postojeća filološka infrastruktura, kojoj osim spomenutog *Rječnika Marulićeve* Judite i stručne literature treba pridodati *Kompjutorsku konkordanciju Marulićevih djela* (1980) i digitalizirana izdanja *Judite*, olakšava specijalistička istraživanja prvog hrvatskog epa. U ovom se prilogu analizira vrijednosni leksik Marulićeve *Judite* s polazištem u najopćenitijoj tročlanoj podjeli: 1) elementarni vrijednosni leksemi (koji sadržavaju isključivo vrijednosna značenja); 2) leksemi vezani uz kulturne vrijednosne koncepte (vrednote); 3) ostali leksemi s vrijednosnim konotacijama. Analiza bi trebala pokazati eventualna stilistička obilježja vrijednosnog leksika Marulićeve *Judite* te rasvijetliti njegovu ulogu u vrednovanju tematskog svijeta epa i oblikovanju njegovih značenja.

Popis bibliografskih jedinica:

Kušar, Marcel. 1901. O Marulićevu jeziku. *Glasnik Matice dalmatinske* 1. 36–56.
Maresić, Jela. 2003. O jeziku Marulićeve Judite. *Filologija* 41. 2003. 103–112.
Moguš, Milan. 1972. O proučavanju Marulićeva jezika. *Čakavska rič* 2. 95–100.
Moguš, Milan; Bujas, Željko. 1980. *Kompjutorska konkordancija Marulićevih djela*. Zagreb.
Moguš, Milan. 2001. *Rječnik Marulićeve* Judite. Zagreb.
Skok, Petar. 1950. O stilu Marulićeve Judite. *Zbornik u proslavu petstogodišnjice rođenja Marka Marulića: 1450–1550*. Ur. Badalić, J.; Majnarić, N. Zagreb. 165–241.

Marijana Horvat i Andrea Radošević

Institut za hrvatski jezik, Zagreb; Staroslavenski institut, Zagreb
mhorvat@ihjj.hr; aradosevic@stin.hr

Književno-jezični pogled u Marulićevo *Naslidovan'je*

Ključne riječi: Marko Marulić, *Od naslidovan'ja Isukarstova i od pogarjen'ja tašćin segasvitnjih*, *De imitatione Christi*

Od naslidovan'ja Isukarstova i od pogarjen'ja tašćin segasvitnjih Marka Marulića najstariji je poznati prijevod na hrvatski jezik glasovitoga srednjovjekovnog djela *De imitatione Christi*, čije se autorstvo danas najčešće pripisuje Tomi Hämmerkenu, rođenomu u njemačkom mjestu Kempenu (otuda i Toma Kempenac, odnosno Toma Kempenski).
Djelo je vrlo brzo nakon što se pojavilo postalo popularno, a to je ostalo i do naših dana, što potvrđuje i danim mu nazivom „peto evanđelje". Marko Marulić preveo ga je s latinskoga jezika na hrvatski godinu dana prije negoli je napisao svoju Juditu, ep po kojemu će postati ocem hrvatske književnosti. Riječ je o čakavskoj stilizaciji književnoga jezika na samom kraju 15. stoljeća. *Naslidovan'je* je cjelovito objavljeno tek 1989. godine, i to u dva neovisna izdanja: jedno je izdanje priredio Milan Moguš, a drugo su pripremili Zvonimir Kulundžić i Julije Derossi. U izlaganju će se u kratkim crtama analizirati latinski izvornik i problemi povezani s njegovim autorstvom te dati pregled hrvatskih prijevoda, s osobitim osvrtom na značenje Marulićeva prijevoda i njegovo mjesto u hrvatskoj kulturnoj povijesti te na njegovu sudbinu (*Londonski rukopis*, *Zadarski rukopis*, nestanak). Također će se analizirati sadržaj *Naslidovan'ja* unutar duge tradicije europske i hrvatske književnosti s vjerskim temama. Tekstu *Naslidovan'ja* pristupa se stoga iz različitih perspektiva (tekstološke, književnopovijesne i jezičnopovijesne), čime se daje i obuhvatna filološka analiza.

Popis bibliografskih jedinica:

Horvat, Marijana. 2005. Jezik Marulićeva djela *Od naslidovan'ja Isukarstova i od pogarjen'ja tašćin segasvitnjih*. Doktorska disertacija. Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. Zagreb. Rukopis.

Marulić, Marko. 1989a. *Od naslidovan'ja Isukarstova i od pogarjen'ja tašćin segasvitnjih*. Priredili Z. Kulundžić i J. Derossi. Zadar – Duvno.

Marulić, Marko. 1989b. *Od naslidovan'ja Isukarstova i od pogarjen'ja tašćin segasvitnjih*. Sabrana djela Marka Marulića. Knj. 9. Priredio Milan Moguš. Književni krug. Split.

Tomasović, Mirko. 1999. *Marko Marulić Marul*. Erasmus – Književni krug Split – Zavod za znanost o književnosti. Zagreb – Split.

Zbornik radova o Marku Maruliću: u povodu 550. obljetnice rođenja i 500. obljetnice njegove Judite 1450. – 1501. – 2001. 2005. Priredio Dubravko Jelčić. Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti. Zagreb.

Ivana Lovrić Jović i Lana Hudeček

Institut za hrvatski jezik, Zagreb
ilovric@ihjj.hr; lhudecek@ihjj.hr

Staro i knjiško s novim i uličnim u istim koricama – Digitalni dijakronijski rječnik dubrovačkoga govora u nastajanju

Ključne riječi: digitalni rječnik, dubrovački govor, dijakronija, jezik književnosti, vernakular, mrežni korpus

U izlaganju će se predstaviti četverogodišnji (2024. – 2027.) projekt Instituta za hrvatski jezik *Rječnik dubrovačkoga govora*. Glavni je cilj projekta izrada dijakronijskoga mrežnog rječnika dubrovačkoga govora. Bit će govora o nužnosti njegove izrade i o izazovima s kojima se projektna skupina dosad susrela, a koji su dijelom povezani s pretpostavljenim očekivanjima njegovih korisnika. Predstavit će se i rad na rječniku u prvoj projektnoj godini te planovi za sljedeće tri godine. Naznačit će se i potreba za nastavkom rada na rječniku i nakon završetka projekta.

Potreba za izradom rječnika dubrovačkoga govora velika je i dugogodišnja. S obzirom na važnost koju je taj govor imao u procesu standardizacije hrvatskoga jezika neobično je što znanstveno pouzdan rječnik dubrovačkoga govora još uvijek ne postoji. Objavljena je tek nekolicina amaterskih i nepouzdanih glosara koji obuhvaćaju građu iz 20. st. Znalački je izrađen samo *Rječnik dubrovačkoga govora* (Bojanić i Trivunac 2002), ali u njemu se ne nalazi velik broj čestih izraza, nije utemeljen na korpusu i uključuje samo govor prve polovice 20. st. Velik je njegov doprinos što su natuknice naglašene, i to točno, o čemu svjedoče radovi hrvatskih dijalektologa (Ligorio i Kapović 2011). Postoje i aneksni rječnici koje je uz svoje dubrovačke jezične monografije izradila Lovrić Jović (2014, 2015, 2016), no najvažniji rječnik u kojemu je zapisan dio izraza koji pripadaju dubrovačkomu govoru zasigurno je Akademijin *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, premda se u njemu pouzdano naglašenom može smatrati samo građa koju je priredio Petar Budmani. U tome je rječniku zabilježen samo leksik visoke dubrovačke književnosti, što znači da su talijanizmi zabilježeni tek iznimno. Činjenica da je već u prvoj fazi izrade rječnika dubrovačkoga govora bilo nužno donijeti teške i dalekosežne odluke te da izrada znanstveno utemeljenoga rječnika toga tipa zahtijeva veliku količinu znanja i iskustva, i to ne samo u području dubrovačkoga govora, već i (e-)leksikografskoga te akcentološkoga, znanja o transkripcijskim metodama i iskustva u njihovoj primjeni, daje jasan odgovor na pitanje zašto pouzdanoga rječnika dubrovačkoga govora još uvijek nema.

Dio izazova pri izradi rječnika dubrovačkoga govora u tijesnoj je vezi s pretpostavljenim očekivanjima različitih skupina njegovih budućih korisnika. Potreban je jezikoslovnoj struci, važan je kazališnomu i filmskomu svijetu, žele ga sami govornici. Najstariji autohtoni govornici i sami su pod utjecajem nedubrovačkih elemenata, od standardnoga jezika do različitih drugih govora koji su prisutni u suvremenome Dubrovniku zbog geopolitičkih okolnosti. Namijenjenost rječnika svakoj od spomenutih skupina utječe na njegovu strukturu, ne samo na kriterije odabira korpusa i uspostave abecedarija, već i na strukturu rječničkoga članka, točnije, na odluku o tome koji će se podatci u njemu nalaziti.

S tim se smjernicama (sviješću o nužnosti njegove izrade te odlukom o korisnicima kojima je rječnik namijenjen) ušlo u prvu fazu rada na rječniku – donošenje odluka o korpusu za izradu rječnika te o mediju na kojemu će korpus biti dostupan. Korpus je zamišljen kao raznovrstan, višežanrovski skup tekstova, odnosno kao skup tekstova različitih funkcionalnih stilova nastalih od 16. st. do kraja 20. st., pisanih knjiškim (štokavskim hrvatskim književnim) jezikom, ali i dubrovačkim vernakularom. U izlaganju će se opširnije predstaviti sastavnice korpusa i opisati mogućnosti i (trenutačne) granice njegove digitalizacije. U okviru projekta sastavljen je mrežni korpus tekstova pretraživ s pomoću alata SketchEngine, dostupan članovima projekta. Međutim, dio korpusa čine nedigitalizirani rukopisni tekstovi, od privatnih pisama do arhivskih zapisa – njihova bi digitalizacija mogla biti predmetom zasebnoga (popratnoga) projekta. Dio su korpusa i zvučni zapisi.

Rječnik je zamišljen kao na korpusu utemeljen (engl. *corpus based*), a ne kao korpusom vođen (engl. *corpus driven*) rječnik (http://ihjj.hr/mreznik/page/pojmovnik/6/) te se obrađivači mogu služiti svim dostupnim izvorima. U prvoj fazi rada na rječniku, osim odabira građe i izrade mrežnoga korpusa, sastavljen je osnovni nacrt abecedarija, oblikovana je, ispitana i popravljena struktura rječničkoga članka u programu TLexu te su načinjene neke probne obrade. Struktura rječničkoga članka i probne obrade bit će također predstavljene na izlaganju.

Na kraju, bit će govora i o smjernicama za daljnji rad u četverogodišnjemu projektnom razdoblju, o konačnome projektnom cilju – postavljanju na mrežu javno i besplatno dostupnoga, pretraživoga, naglašenoga i znanstveno utemeljenoga rječnika dubrovačkoga govora s unutrašnjim poveznicama kojima se povezuju riječi u različitim semantičkim odnosima te različite fonološke i tvorbene inačice riječi. Bit će govora i o smjernicama za rad na rječniku nakon završetka četverogodišnjega projektnog razdoblja. Naime, riječ je o rastućemu rječniku (engl. *growing dictionary*), odnosno o rječniku čiji se sadržaj može revidirati te neprekidno dopunjavati. Stoga završetak projekta *Rječnik dubrovačkoga govora* 2027. godine potencijalno označuje samo završetak prve zaokružene faze izrade rječnika koji se u sklopu njega izrađuje.

Napomena: Ovaj je sažetak nastao u okviru istraživačkoga projekta *Rječnik dubrovačkoga govora*, koji financira Europska unija – *NextGenerationEU*. Za iznesene stavove i mišljenja odgovorne su samo autorice, te ti stavovi ne odražavaju nužno službena stajališta Europske unije ili Europske komisije. Ni Europska unija ni Europska komisija ne mogu se smatrati odgovornima za njih.

Popis bibliografskih jedinica:

ARJ – *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika* (1880–1976) I – XXIII. JAZU. Zagreb.

Bojanić, Mihajlo; Trivunac, Rastislava. 2002. *Rječnik dubrovačkog govora.* Srpski dijalektološki zbornik XLIX. Beograd.

Budmani, Petar. 1883. Dubrovački dijalekat, kako se sada govori. *Rad JAZU* 65. 154– 179.

Ligorio, Orsat; Kapović, Mate. 2011. O naglasku dvosložnih o-osnova s kratkosilaznim naglaskom u Dubrovniku. *Croatica et Slavica Iadertina*.7/2 (7.), 327–366. https://hrcak.srce.hr/79383 (pristupljeno 15. svibnja 2024.)

Lovrić Jović, Ivana. 2014. *O starome dubrovačkom govoru – nazbilj. Jezična analiza dubrovačkih frančezarija*. Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje. Zagreb.

Lovrić Jović, Ivana. 2015. *Ja, Krsto Lučin Dubrovčanin, činim ovi testamenat... Jezična analiza dubrovačkih oporuka iz 17. i 18. stoljeća s transkripcijom i rječnikom*. Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje. Zagreb.

Lovrić Jović, Ivana. 2016. *Libro od svetoga Vlaha. Jezična studija s rječnikom.* Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje. Zagreb.
Pojmovnik e-leksikografije. http://ihjj.hr/mreznik/page/pojmovnik/6/ (pristupljeno 30. travnja 2024.).

Ljiljana Kolenić

Filozofski fakultet, Osijek
kolenic@ffos.hr; kolenic.ljilja@gmail.com

Gramatički oblici u Marulićevim pjesmotvorima

Ključne riječi: Marulićevi pjesmotvori, morfologija, stilizacije čakavskih, štokavskih i kajkavskih oblika, Kašićeva gramatika

U izlaganju će se govoriti o vrstama riječi i njihovim oblicima u trima pjesmotvorima Marka Marulića: *Juditi*, *Suzani* i *Molitvi suprotiva Turkom*. Sva su tri pjesmotvora pisana u dvostruko rimovanom dvanaestercu, vrlo složenom stihu koji je zahtijevao izvrsno poznavanje hrvatskoga jezika. Poznato je da je književni jezik Marka Marulića na čakavskim temeljima uz sudjelovanje kajkavskih i štokavskih elemenata te hrvatske glagoljaške baštine. To se vidi u leksiku, ali još više u oblicima riječi. U izlaganju se navode varijante dvaju, pa i više nastavaka u sklonidbi i sprezanju, dvostrukosti u tvorbi riječi i u nekim sintaktičkim obilježjima Marulićeva književnoga jezika. Navode se primjeri iz Marulićevih pjesmotvora, uspoređuju se oblici riječi s onodobnim tekstovima, s oblicima prve hrvatske gramatike objelodanjene stotinjak godina nakon Marulićevih pjesmotvora i sa suvremenim oblicima riječi. Na temelju analize morfoloških obilježja u Marulićevim pjesmotvorima dokazuje se kako je autor vješto rabio varijante gramatičkih oblika i iz hrvatskih nečakavskih stilizacija ako mu je to bilo potrebno za broj stihova, srokove i općenito umjetničko oblikovanje teksta.

Popis bibliografskih jedinica:

Barbarić, Vuk Tadija i Horvat, Marijana. 2022. Preko grafije do jezika – prema analizi izdanja Marulićeve Judite (Through orthography to the language - torwards the analysis of the earliest editions of Judita by Marko Marulić). *Marko Marulić – Judita (1501. – 1521.) Zbornik radova. U povodu 500. obljetnice od prvotiska Judite.* Ur. Brezak Stamać, Dubravka. Agencija za odgoj i obrazovanje. Split. 59–73.

Horvat, Marijana; Perić Gavrančić, Sanja. 2019. Akuzativ u djelima hrvatskih pisaca, leksikografa i gramatičara dopreporodnoga razdoblja. *Fluminensia* 31/1. 201–222.

Horvat, Marijana. 2005. Sklonidba imenica u Marulićevu Naslidovan'ju. *Rasprave: Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*. 87–105.

Kolenić, Ljiljana. 2003. Glagolski oblici u Marulićevim stihovima i prozi. *Colloquia Maruliana* XII. Književni krug Split Marulianum. Split. 119–130.

Kolenić, Ljiljana. 2003. *Pogled u strukturu hrvatske gramatike. (Od Kašićeve do Tkalčevićeve).* Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku i Pedagoški fakultet. Osijek. 73–118.

Moguš, Milan. 2001. Rječnik Marulićeve Judite. *U spomen 500. obljetnici završetka pisanja Marulićeve Judite i 480. obljetnici njezina tiskanja.* Ur. Samardžija, Marko. Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje. Zagreb.

Moguš, Milan. 1988. Napomena o ovom izdanju i o rječniku Marulićeve "Judite". *Marko Marulić Judita.* Književni krug. Split. 83–95.

Moguš, Milan. 2002. Marko Marulić – otac hrvatskoga književnoga jezika. *Colloquia Maruliana* XI. 15–20.

Tanja Konforta i Josipa Kvasina Rimac

Osnovna škola Cvjetno naselje, Zagreb
tanja.konforta@gmail.com; josipa.kvasina@gmail.com

Projekt učenika sedmoga razreda *Marko Marulić: 500 godina poslije*

Ključne riječi: Marko Marulić, školski projekt, učenici digitalnog doba, 500 godina poslije

U povodu 500. obljetnice smrti Oca Hrvatske Književnosti i Godine Marka Marulića učenici sedmog razreda Osnovne škole Cvjetno naselje proveli su projekt naslova *Marko Marulić: 500 godina poslije*. Projekt su osmislile i vodile knjižničarka Tanja Konforta i učiteljica hrvatskoga jezika Josipa Kvasina Rimac.

Cilj projekta bio je upoznavanje učenika s hrvatskom kulturnom, osobito književnom baštinom, ali i odjecima lika i djela Marka Marulića danas, 500 godina poslije njegove smrti. Učenici su istraživali društveno-povijesni kontekst mjesta i vremena – renesansnog Splita, Marulićev utjecaj i značaj vidljiv u djelima njegovih suvremenika poput Petra Zoranića i Petra Hektorovića, upoznali se s *Juditom*, ali i uočavali Marulićev trag koji se danas osjeća u hrvatskoj svakodnevici i kulturi.

Istražili su suvremene prilagodbe Marulićevih djela poput stripova *Marul i njegov grad* i *Judita*, ali i tekstove naših suvremenika koji govore o Maruliću i/ili njegovim djelima (Tin Ujević, *Oproštaj*, Miro Gavran, *Judita* i drugi) ili se u njima pak osjeća njegov snažni utjecaj (Pavao Pavličić, *Pokora* i drugi), a rezultate svojih istraživanja predstavili plakatima izrađenima u alatu *Canva*.

Doznali su zatim koliko je ulica, škola, trgova, knjižnica, manifestacija ili časopisa nazvano po Ocu Hrvatske Književnosti te gdje su postavljeni mu spomenici, a sve to prikazali su na interaktivnoj karti svijeta kojoj se može pristupiti očitavanjem QR koda.

Skupina učenika radila je na filmu *Putovanje vremeplovom* u kojemu su osmislili intervju s Markom Marulićem danas, a kojega je utjelovio jedan učenik sedmoga razreda.

Učenici i učitelji produženog boravka sudjelovali su u fotografiranju dronom u obliku broja 500 na školskom igralištu.

Po završetku projekta u auli škole postavljena je izložba s učeničkim radovima (plakatima, filmom, fotografijom dronom i interaktivnom kartom) koja je za sve posjetitelje škole bila otvorena od 4. ožujka do 8. travnja 2024. godine, a za učenike škole organizirani su vođeni posjeti.

Izlaganjem na znanstvenome skupu predstavile bismo projekt proveden u školi kao dokaz mogućega uspješnog spajanja tradicionalnoga i modernoga, ali i kao motivaciju i razmjenu ideja za buduća obilježavanja nadnevaka važnih za hrvatsku povijest i kulturu s učenicima digitalnoga doba.

Popis bibliografskih jedinica:

Croatica. HR – Hrvatski udio u svjetskoj baštini I – II. 2007. Ur. Budak, Neven. Profil. Zagreb.
Gavran, Miro. 2018. *Judita*. Mozaik knjiga. Zagreb.
Marulić, Marko. 2021. *Judita*. Udruga Hrvatsko zajedništvo. Zagreb.

Lepčin, Igor. 2022. *Marul. Ilustrirana biografija Marka Marulića*. Znanje. Zagreb.
Leksikon hrvatskih pisaca. 2000. Marko Marulić. Školska knjiga. Zagreb.
Hrvatska književna enciklopedija. 2012. Marko Marulić. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. Zagreb.
Marulić, Marko. 1901. *Judita*. *Epska pjesma u šest pjevanja.* Matica hrvatska. Zagreb.
Marulić, Marko. 1976. *Judita. Pjesme.* Školska knjiga. Zagreb.
Milinović, Dino. 2019. *Marulov san.* Hrvatska sveučilišna naklada. Zagreb.
Pavličić, Pavao. 1998. *Pokora.* Algoritam. Zagreb.
Pavličić, Pavao. 2006. *Skrivena teorija.* Matica hrvatska. Zagreb.
Perković Dodig, Zrinka; Tafra, Ana; Zalar, Martin. 2021. *Judita.* Prema Juditi Marka Marulića. Ljevak. Zagreb.
Ribanje i ribarsko prigovaranje. Mali vodič. 2020. Priredio Čavić, Aldo. Kerschoffset. Zagreb.
Ricov, Branko. 2008. *Hrvatski velikani. Marul i njegov grad.* Astoria. Rijeka.
500. obljetnica objave Judite Marka Marulića. Hrvatska pošta. https://www.posta.hr/500-obljetnica-objave-judite-marka-marulica-9063/9063 (pristupljeno 26. veljače 2024.).
Bogišić, Rafo. 1995. *Marko Marulić naš suvremenik*. https://hrcak.srce.hr/file/15113 (pristupljeno 26. veljače 2024.).
Czerwinski, Maciej. 2022. *Judita u suvremenoj hrvatskoj prozi. Kodiranja, imaginacije, stilizacije.* https://hrcak.srce.hr/file/402564 (pristupljeno 26. veljače 2024.).
Festival hrvatske drame Marulićevi dani: https://marulicevidani.hnk-split.hr/ (pristupljeno 26. veljače 2024.).
Franić Tomić, Viktoria. 2020. Luko Paljetak otkrio je u Marulićevoj *Juditi* zagonetan akrostih. https://www.vecernji.hr/vijesti/luka-paljetak-otkrio-je-u-marulicevoj-juditi-zagonetan-akrostih-1403366 (pristupljeno 26. veljače 2024.).
Hektorović, Petar. 2018. *Ribanje i ribarsko prigovaranje.* https://lektire.skole.hr/wp-content/uploads/2020/01/hektorovic_ribanjee.pdf (pristupljeno 26. veljače 2024.).
Judita; Marul. *Popis stanovništva, kućanstava i stanova u Republici Hrvatskoj 2021. godine*: https://web.dzs.hr/Hrv/censuses/census2021/results/censusnames.htm (pristupljeno 26. veljače 2024.)
Književni krug Split Marulianum: https://marulianum.knjizevni-krug.hr/kronologija-maruliceva-zivota-i-djela/ (pristupljeno 26. veljače 2024.).
Letica, Marito Mihovil. 2024. *Marko Marulić – otac hrvatske književnosti.* Vatican news. https://www.vaticannews.va/hr/crkva/news/2024-01/marito-mihovil-letica-marko-marulic-maruliceva-godina.html (pristupljeno 26. veljače 2024.).
Marasović, Nela; Tumbas, Nikolina. 2021. *Dan hrvatske knjige – dan kada je dovršena Marulićeva Judita.* Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu. https://nsk.hr/blog/dan-hrvatske-knjige-dan-kada-je-dovrsena-maruliceva-judita/ (pristupljeno 26. veljače 2024.).
Marko Marulić. 2024. Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje. https://marulic.hr/ (pristupljeno 26. veljače 2024.)
Marko Marulić. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. https://enciklopedija.hr/clanak/marulic-marko (pristupljeno 26. veljače 2024.).
Marko Marulić. Psihologija – o naravi ljudske duše. http://virtualna.nsk.hr/marulic/psihologija-o-naravi-ljudske-duse/ (pristupljeno 26. veljače 2024.).
Marul – digitalni časopis IV. gimnazije Marko Marulić Split: https://marul.ivgimnazija.hr/ (pristupljeno 26. veljače 2024.).
Međunarodni festival igrane i dokumentarne radiodrame Prix Marulić. https://prix-marulic.hrt.hr/ (pristupljeno 26. veljače 2024.).
Novčanice – 500 kuna. HNB. https://www.hnb.hr/novac/kuna/novcanice/apoeni/500-kuna (pristupljeno 26. veljače 2024.).
Paljetak, Luko. *Molitva suprotiva Turkom u kontekstu protuturskog otpora u Europi Marulićeva vremena i poslije njega*: https://hrcak.srce.hr/file/12238 (pristupljeno 26. veljače 2024.).
Ujević, Tin. *Oproštaj.* https://cuspajz.com/tekstovi-pjesama/pjesma/tin-ujevic/oprostaj.html; https://cuspajz.com/tekstovi-pjesama/pjesma/tin-ujevic/oprostaj-u-danasnjoj-transkripciji.html (pristupljeno 26. veljače 2024.).
Zoranić, Petar. *Planine.* https://www.gssjd.hr/wp-content/uploads/2010/11/zoranic_planine.pdf (pristupljeno 26. veljače 2024.).

Martina Kramarić

Institut za hrvatski jezik, Zagreb
mkramar@ihjj.hr

Digitalno izdanje glagoljičnoga *Zrcala člověčaskogo spasenja* (1445.) kao primjer uspješna predstavljanja glagoljične književnosti

Ključne riječi: hrvatska srednjovjekovna književnost, glagoljica, digitalno izdanje, TEI, XML

Srednjovjekovna hrvatska književnost bogata je pisanim djelima koja su sačuvana u raznim rukopisima, međutim dosad je samo malen broj tih književno-povijesnih tekstova kritički pripremljen kao elektroničko izdanje i javno dostupan. U prezentaciji predstavljamo digitalno izdanje glagoljičnoga teksta *Zrcalo člověčaskogo spasenja* (1445.), koje uključuje transkripciju teksta, paralelan prikaz slike rukopisa i teksta te opis toga srednjovjekovnoga hrvatskoga glagoljičnog teksta. Tekst (81 folija) je zapisan u prvome dijelu Rukopisa đakona Luke zajedno s drugim tekstovima koji su prevedeni sa staročeškoga jezika tijekom boravka hrvatskih benediktinskih redovnika u Emausu, Pragu u 13. i 14. stoljeću. Poslije ga je prepisao na otoku Krku đakon Luka. Zapisan je uglatom glagoljicom i nije iluminiran.

U digitalnome izdanju transkripcija je prikazana u paralelnome prikazu s faksimilima digitaliziranog rukopisa, koji se čuva u Vatikanskoj knjižnici (Borg. L. VII. 9, illirico 9). Tekst je označen TEI oznakama koristeći se TEI smjernicama za digitalna izdanja, i u potpunosti je dostupan u TEI/XML formatu. Faksimili su prikazani uz dopuštenje Vatikanske knjižnice koristeći se IIIF Image API. U izlaganju ćemo predstaviti korake, metodologiju i tijek izrade toga složenog digitalnog izdanja. Izdanje je rezultat projekta ostvarenoga tijekom JESH stipendije dr. Martine Kramarić (2022.) na Sveučilištu u Grazu i realiziranoga u ZIM-ACDH (Centar za informacijsko modeliranje – Austrijski centar za digitalnu humanistiku, Sveučilište u Grazu), pri čemu je projekt *CoReMa* poslužio kao primjer (*CoReMA – Kuharski recepti srednjeg vijeka* http://gams.uni-graz.at/context:corema).

Ovo izdanje služi kao primjer za moguća buduća izdanja stare hrvatske književnosti jer se tom praksom još uvijek ne koristi široko u hrvatskoj filologiji. Također će digitalni tekst postati dijelom elektroničkoga korpusa koji sadržava sva djela prevedena sa staročeškoga na starohrvatski tijekom boravka hrvatskih svećenika glagoljaša i koji se izrađuje na projektu *BOHEM* (E-rječnička baza srednjovjekovnih bohemizama).

Popis bibliografskih jedinica:

BOHEM (E-rječnička baza srednjovjekovnih bohemizama), https://bohem.jezik.hr/

CoReMA – Kuharski recepti srednjeg vijeka, Cooking Recipes of the Middle Ages, http://gams.uni-graz.at/context:corema

Digitalna Vatikanska knjižnica, DigiVatLib, https://digi.vatlib.it/

Kramarić, Martina. 2020. Towards new approaches to editing of old manuscripts and documents. *Empowering the Visibility of Croatian Cultural Heritage through the Digital Humanities*. Cambridge Scholars Publishing. Ur. Tomić, Marijana i dr. 186–206.

Kramarić, Martina. 2019. *Zrcalo človečaskago spasenja (1445.)*. *Transkripcija, kontekst nastanka i jezičnopovijesna analiza.* Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje. Zagreb.

Ivana Kresnik i Ivan Šestak

Fakultet hrvatskih studija, Zagreb; Fakultet filozofije i religijskih znanosti, Zagreb
ikresnik@fhs.unizg.hr; isestak@ffrz.hr

Rječotvorba imenica za osobine, stanja, svojstva i osjećaje u Marulićevim djelima *Judita* i *Suzana*

Ključne riječi: Marko Marulić, rječotvorba, osobina, stanje, svojstvo

Mi se, ljudi, u našem mišljenju služimo pojmovima. Pojam je misao o biti predmeta, odnosno o bitnim karakteristikama onoga što mislimo. On nastaje procesom apstrakcije. Po svojoj naravi pojam je opći, dok su stvari pojedinačne. Pojam je nadalje apstraktan, dok su stvari konkretne, tj. u pojedinačnim stvarima je njihova bit sraštena (lat. *con* + *crescere* = 'srasti zajedno') s vanjskim karakteristikama toga predmeta. Po svojoj naravi opći pojam nadilazi granice prostora i vremena.

Stvaranje izraza za pojmove kompleksnih pojavnosti kao što su osobine, stanja, svojstva i osjećaji pokazatelj je da pojedinim jezikom mogu biti iskazivane filozofske i teološke te druge znanstvene tvrdnje te da je takav jezik sposoban za filozofiranje i teologiziranje na način ravnopravan starogrčkomu, latinskomu i drugim jezicima velikih mislilaca.

Marulić je komunicirao s najvećim misliocima svojega doba na latinskom jeziku, pa je za očekivati da je slične leksičke i rječotvorbene mogućnosti tražio i u hrvatskom jeziku. O rječotvorbi u Marulića jezikoslovci su uglavnom pisali mjestimice, govoreći o leksiku s drugih vidika. Najviše je istraživanja Marulićevih tekstova s gledišta rječotvorbe do sada provela Marijana Horvat. Rječotvorbene raščlambe zasigurno su neophodne za razumijevanje Marulićeva jezika, ali i za prepoznavanje hrvatskih tradicijskih jezičnih značajki koje želimo sačuvati, revitalizirati i eventualno promovirati u suvremenom hrvatskom javnom jezičnom izražavanju.

Cilj je ovoga istraživanja dvojak: (1) teorijsko određivanje apstraktnosti i konkretnosti u jezikoslovlju polazeći od filozofskih temelja kao preduvjet za (2) razumijevanje i istraživanje rječotvorbenih tipova za imenice koje znače osobine, stanja, svojstva i osjećaje, što je provedeno u drugom dijelu rada. Predmet su ovoga rada Marulićeva djela *Judita* i *Suzana*, a istraživanje je ograničeno na izvođenje, koje je za tu skupinu imenica prevladavajući način tvorbe.

Popis bibliografskih jedinica:

Babić, Stjepan. 1966. Sufiksalna tvorba pridjeva u suvremenom hrvatskom ili srpskom književnom jeziku. *Rad JAZU* 344. 173–178.

Babić, Stjepan. 1979. Tvorba imenica sufiksima na *-stvo*. *Filologija* 9. 155–167.

Babić, Stjepan. 1986. *Tvorba riječi u hrvatskom književnom jeziku: Nacrt za gramatiku*. JAZU. Zagreb.

Hamm, Josip. 1962. Marulić i *Judita*. *Slovo* 11–12. 148–166.

Horvat, Marijana. 2011. Rječotvorje u Marulićevu i Kašićevu prijevodu *De imitatione Christi* (na primjerima filozofsko-teološkog leksika). *Colloquia Maruliana* 20. 255–263.

Horvat, Marijana; Perić Gavrančić, Sanja. 2010. Zapažanja o leksiku Marulićeva Naslidovan'ja – od latinskoga izvornika do hrvatskoga prijevoda. *Colloquia Maruliana* 19. 223–234.

Malić, Dragica. 2009. Marulić i crkvenoslavenska tradicija. *Colloquia Maruliana* 18. 161–206.

Kristian Lewis i Dalibor Vrgoč

Institut za hrvatski jezik, Zagreb; Sveučilište obrane i sigurnosti „Dr. Franjo Tuđman”
klewis@ihjj.hr; dalibor.vrgoc@sois-ft.hr

Judita kao izvor hrvatskoga vojnog nazivlja

Ključne riječi: *Judita*, hrvatsko vojno nazivlje, leksička analiza, semantička analiza

Povijesna važnost Marulićeva epa *Judita* prepoznata je i primjereno vrednovana u hrvatskoj kulturnoj zajednici. Stoga je dosad o njoj napisana izdašna literatura i bila je višerazinski analizirana. Budući da se njezino objavljivanje smatra prekretnicom u povijesti hrvatske svjetovne književnosti (iako je utemeljena na biblijskoj priči), *Judita* je jezična, književna i kulturna dragocjenost, a taj je njezin status ujedno čini dobrim istraživačkim polazištem. Fokus je našega istraživanja na leksiku u *Juditi* koji se može shvatiti kao vojno nazivlje. Naime, dosadašnja istraživanja povijesnoga vojnog nazivlja (Kužić 2001., Vrgoč 2022., Šimić i Vrgoč 2024.) govore u prilog tomu da se u djelima starijih razdoblja hrvatske pismenosti – a ta se tvrdnja odnosi i na leksikografsku produkciju, i na novine i časopise, a onda i na književnoumjetnička djela – relativno dobro posvjedočuju i vojni nazivi. U tom kontekstu Marulićev je ep shvaćen kao relevantan izvor vojnih naziva s kraja 15. i početka 16. stoljeća. Povijesne okolnosti govore takvomu mišljenju u prilog: Bosna je pod osmansku vlast pala 1463., Hercegovina 1482., a 1493. bitka na Krbavskome polju i poraz hrvatskih postrojba pod vodstvom bana Derenčina odjeknuo je hrvatskim zemljama. O vojnim se temama bez sumnje govorilo i diljem Dalmacije, pa tako i u Marulićevu Splitu, a poznavanje osnovnih vojnih naziva, može se pretpostaviti, nije bilo strano ni Maruliću kao svestranome intelektualcu svojega vremena. S obzirom na to da je *Judita* nastala osam godina nakon Krbavske bitke, a riječ je o epu koji se u jednome značenjskom odsječku redovito tumači kao alegorija borbe Hrvata s Turcima, naša je pretpostavka da je u njoj zastupljeno i hrvatsko povijesno vojno nazivlje.

Popis bibliografskih jedinica:

Barbarić, Vuk-Tadija; Horvat, Marijana; Jozić, Željko; Lewis, Kristian; Perić Gavrančić, Sanja; Štrkalj Despot, Kristina. [1]2021., [2]2024. *Judita Marka Marulića: Transkripcija i prilagodba na suvremeni hrvatski jezik.* Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje. Zagreb.

Barbarić, Vuk-Tadija; Horvat, Marijana. 2022. The remake of Judith: a modern translation of the first Croatian literary and artistic work. *Collegium antropologicum* 46/3. 253–259.

Barbarić, Vuk-Tadija; Horvat, Marijana. 2022. Preko grafije do jezika – prema analizi izdanjā Marulićeve Judite. *Marko Marulić, Judita (1501. – 1521. – 2021.). Zbornik radova u povodu 500. obljetnice od prvotiska Judite*. Agencija za odgoj i obrazovanje. Zagreb. 59–73.

Kužić, Krešimir. 2001. Nazivi oružja u „Juditi” i značenje drvoreza iz drugog izdanja. *Mogućnosti* 7/9. 58–73.

Horvat, Marijana. 2005. Jezik Marulićeva djela *Od naslidovan'ja Isukarstova i od pogarjen'ja tašćin segasvitnjih*. Doktorska disertacija. Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. Zagreb.

Moguš, Milan. 2001. *Rječnik Marulićeve Judite*. Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje. Zagreb.

Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika. 1880. – 1976. Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti. Zagreb.

Šimić, Marinka; Vrgoč, Dalibor. 2024. *Vojno nazivlje u hrvatskoglagoljskim rukopisima*. (u pripremi).

Tomasović, Mirko. 1999. *Marko Marulić Marul*. Erasmus – Književni krug Split i Zavod za znanost o književnosti. Zagreb – Split.

Vrgoč, Dalibor. 2022. *Hrvatsko vojno nazivlje kroz stoljeća*. Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje. Zagreb.

Maja Matasović

Fakultet hrvatskih studija, Zagreb
mmatasovic@fhs.hr

Disciplina i odgoj u Marulićevoj *Instituciji*

Ključne riječi: disciplina, *educatio*, Marulić, *Institucija*, povijest školstva

Disciplina je jedan od temeljnih pojmova kršćanstva, naslijeđen još iz antike u nešto promijenjenom značenju izvornog „načina života“, ali zajedno s određenim klasičnim vrijednostima kao što su tradicija, poštivanje predaka i odgojna funkcija (*educatio*). U povijesti kršćanstva, katoličkih redova, samostanskog života i obrazovanja te općenito školstva u Europi neprestano se isprepliću moralna i edukativna uloga discipline. S obzirom na to da je Marko Marulić ne samo hrvatski, nego u svoje doba i svjetski poznati pisac moralnih spisa kršćanske tematike, ovaj će rad proučiti u kojem kontekstu i u kojim značenjima Marulić koristi pojam discipline. Djelo na koje će se usredotočiti pozornost jest njegovo najpopularnije religiozno-poučno djelo prevedeno na gotovo sve tadašnje najvažnije svjetske jezike (a prerađeno vjerojatno i na japanskom), *De institutione bene vivendi per exempla sanctorum*. Pogledat će se čemu disciplina doprinosi u životu kršćana, što je čini i kako se uređuje, prema kojim se uzorima oblikuje, i u kojoj su je formi predstavljali i prakticirali određeni sveci. Ujedno će se pratiti i odgojna vrijednost primjera iz života svetaca, s posebnim naglaskom na to kako disciplina utječe na proces poučavanja i odgoja. Istražit će se i Marulićevi antički uzori u shvaćanju i opisivanju pojma discipline, kao i mogući odjeci njegovog djela i onovremenih razmišljanja o odgoju i obrazovanju u kasnijim školskim procesima i djelima vezanim uz obrazovanje.

Popis bibliografskih jedinica:

Balić, D. 2016. *Etički nauk Marka Marulića*. HAZU. Zagreb – Križevci.

Jurišić, H. G. 2001. Kršćanska molitva u Marulićevoj *Instituciji*. *Colloquia Maruliana* X., 203–211.

Marulić, M. 1506. *De institutione bene vivendi per exempla sanctorum*. Venecija. (hrv. prijevod B. Glavičić, *Pouke za čestit život s primjerima*, Zagreb 1986.)

Matasović, M. 2023. „Racionalne gramatike”: podučavanje gramatike prema Ratio studiorum (1599.) i Ratio educationis (1777.). *Hrvatske dopreporodne gramatike u europskome kontekstu – zbornik radova*. Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje. Zagreb. 263–276.

Parlov, M. 2014. Mučeništvo u misli Marka Marulića. *Služba Božja* 54/2. 152–164.

Parlov, M. 2017. Marulić's proposal for Christan Education. *Zbornik sa međunarodnog znanstvenog skupa „Izazovi odgoja u vjeri u suvremenom društvu“* Ur. Garmaz, J.; Čondić, A. Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu. 42–55.

Shirozu, H: 2021. Disciplinaの系譜学 : サン・ヴィクトルのフーゴー『修錬者の教導』を読む (The genealogy of disciplina: Hugh of Saint-Victor's *De institutione nouitiorum* and «le pédagogique»), *Bulletin of Faculty of Education, Hokkaido University* 139. 1–68.

Tomasović, M. 1999. *Marko Marulić Marul*. Zagreb – Split.

Igor Medić

Staroslavenski institut, Zagreb
imedic@stin.hr

Pogled na *Suzanu* iz hrvatskoglagoljičnih misala

Ključne riječi: *Suzana*, *Knjiga o Danielu*, hrvatskoglagoljični misali, Marko Marulić

Priča o Suzani, nevinoj ženi optuženoj za preljub, iz trinaestoga poglavlja starozavjetne knjige o proroku Danielu (Dn 13, 1–64) pripada deuterokanonskim spisima. U kasnome srednjem vijeku i ranome novom vijeku taj je biblijski predložak mnoge potaknuo na raznolike likovne i književne interpretacije, pa i Marka Marulića da napiše svoju poemu. Biblijski tekst i njegove kasnije obrade izazvali su, osobito od 80-ih godina prošloga stoljeća u zapadnoeuropskome i angloameričkome akademskom kontekstu, niz analitičkih odgovora koji su, nerijetko na podlozi uvida feminističke kritike, drukčije pristupili tumačenju Suzanina položaja i simbolici motiva pogleda u priči. Za izmijenjen pristup biblijskoj građi u više se svojih radova založila, primjerice, i utjecajna nizozemska teoretičarska književnosti i umjetnosti Mieke Bal. Hrvatskoglagoljični misali sadržavaju znatan dio biblijske priče (Dn 13, 1–9, 15–17, 19–30, 33–62) i tekstološki su zanimljivi jer se njihov prijevod, premda slijedi *Vulgatu*, mjestimice oslanja na *Septuagintu*, kako je pokazao Johannes Reinhart. Na tragu dosadašnjih jezikoslovnih istraživanja, osobito rada Jasne Vince, izlaganje će priču smjestiti u širi liturgijski kontekst, prikazat će osnovna obilježja Suzanina lika u kasnosrednjovjekovnoj i renesansnoj umjetnosti, usporedit će inačice teksta u različitim hrvatskoglagoljičnim misalima, analizirat će oblikovanje priče o Suzani u njima i osvrnut će se, iz perspektive misalskoga teksta, na Marulićevu obradu.

Popis bibliografskih jedinica:

Anti-Covenant: Counter-Reading Women's Lives in the Hebrew Bible. 1989. Ur. Bal, Mieke. The Almond Press. Sheffield.

Vince, Jasna. 2013. Što nam o dvojini pričaju Suzana i starci? *Od indoeuropeistike do kroatistike: zbornik u čast Daliboru Brozoviću.* Ur. Matasović, Ranko. Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti. Zagreb.

Ana Mihaljević

Staroslavenski institut, Zagreb
amihaljevic@stin.hr

Razvoj modela digitalne infrastrukture Staroslavenskoga instituta – *DigiSTIN*: postignuća i planovi

Ključne riječi: glagoljica, hrvatski crkvenoslavenski jezik, retrodigitalizacija, DigiSTIN, gramatika

Od 1. siječnja 2024. godine u Staroslavenskome se institutu provodi projekt *Razvoj modela digitalne infrastrukture Staroslavenskoga instituta – DigiSTIN*. Osnovni je cilj projekta osmisliti model razvoja digitalne infrastrukture Staroslavenskoga instituta te ga primijeniti u praksi. U izlaganju će se predstaviti polazišta projekta, trenutačno stanje digitalne infrastrukture u Staroslavenskome institutu, projektni planovi i ciljevi te ono što je dosad ostvareno. U sklopu projekta izrađuje se mala e-gramatika hrvatskoga crkvenoslavenskog jezika. Prikazat će se načela njezine izrade te njezin trenutačni oblik. Kako bi se olakšalo učenje gramatičkih paradigma, svako poglavlje pratit će i odgovarajuće obrazovne igre, a izradit će se i memento hrvatskoga crkvenoslavenskog jezika. Kao dio projekta izrađuje se i mrežna inačica *Rječnika crkvenoslavenskoga jezika hrvatske redakcije* te će se u izlaganju ukratko prikazati stanje njezine izrade. Dio je projekta posvećen i izradi popisa kratica hrvatskoglagoljičnih spomenika te baze s njihovim kratkim opisima. U sklopu projekta otvorena je podstranica *Glagoljica u školi*, na kojoj se objavljuju materijali izrađeni za nastavnike osnovnih i srednjih škola. Dio je projekta i baza glagoljaškoga pjevanja, koja se uređuje. U sklopu projekta proširuju se i interne institutske baze glagoljičnih izvora izvori.stin.hr te baza radova o hrvatskome glagoljaštvu. Radi olakšavanja pristupa građi, u sklopu projekta s pomoću platforme *Transkribus* transliteriraju se dosad netransliterirani rukopisi te se razvijaju novi modeli za čitanje hrvatske glagoljice. U sljedećemu je razdoblju u planu i izrada novih virtualnih izložba, interaktivnih karata te mrežne inačice *Ćirilometodske kulturne rute*.
Na izlaganju će se ukratko prikazati osnovne ideje i ciljevi projekta, dosad ostvareni rezultati te planovi za budućnost.

Popis bibliografskih jedinica:

Gadžijeva, Sofija; Kovačević, Ana; Mihaljević, Milan; Požar, Sandra; Reinhart, Johannes; Šimić, Marinka; Vince, Jasna. 2014. *Hrvatski crkvenoslavenski jezik*. Prir. Mihaljević, Milan. Hrvatska sveučilišna naklada – Staroslavenski institut. Zagreb.
Glagoljica u školi. https://stin.hr/glagoljica-u-skoli/
Interna baza Izvori. https://izvori.stin.hr/
Razvoj modela digitalne infrastrukture Staroslavenskoga instituta – DigiSTIN. https://stin.hr/sadrzaj/digistin/
Rječnik crkvenoslavenskoga jezika. 2000. Staroslavenski institut. Zagreb.
Transkribus. https://www.transkribus.org/

Josip Mihaljević

Staroslavenski institut, Zagreb
jmihaljevic@stin.hr

Izrada glagoljičnih igara u sklopu projekta *DigiStin*

Ključne riječi: glagoljica, hrvatski crkvenoslavenski jezik, mrežni dizajn, obrazovne igre, povijest jezika

U izlaganju će se predstaviti igre za učenje glagoljice i upoznavanje glagoljične baštine te će se objasniti proces njihove izrade. Igre se izrađuju u sklopu projekta Staroslavenskoga instituta *Razvoj modela digitalne infrastrukture Staroslavenskoga instituta – DIGISTIN*. Glavni je cilj projekta razviti mrežne stranice stin.hr kako bi one postale jedno od glavnih središta za informiranje i učenje o hrvatskoj glagoljici i glagoljaštvu općenito. Igre su jedan od najpopularnijih novijih medija te su jedno od omiljenih sredstava zabave, ali se one mogu uspješno primjenjivati i u obrazovne svrhe. Njihova je prednost u odnosu na klasične medije poput knjiga i filmova to što su one interaktivniji medij koji je privlačan mlađoj generaciji (posebno generacijama Z i α). Igre koje se izrađuju u sklopu projekta *DigiStin* različitoga su tipa te, među ostalim, uključuju kvizove s ponuđenim odgovorima, igre dovlačenja riječi ili pojmova u odgovarajuća polja, igre upisivanja odgovora, križaljke i pamtilice. Sadržaj igara također je raznolik, tako se u sklopu projekta izrađuju igre za učenje riječi, slova, brojeva, gramatike, upoznavanja hrvatskoglagoljičnih spomenika, važnih glagoljaša, glagoljaških središta i povijesti glagoljaštva. Proces izrade igara zahtijeva suradnju osoba koje dobro poznaju hrvatski crkvenoslavenski jezik i povijest glagoljaštva te osoba koje imaju napredne digitalne kompetencije kako bi te jezične i povijesne sadržaje na što bolji način preoblikovali u igre. Većina je igara trenutačno u procesu izrade. Proces izrade igara sastoji se od nekoliko koraka koji prvo uključuje pronalazak sadržaja za igru, osmišljavanje koncepta igre, provjeru dostupne tehnologije te njezine implementacije kako bi se pokušao što bolje ostvariti zadani koncept. Sljedeći koraci uključuju izradu i dizajn, testiranje te objavu igre. Nove se igre planiraju izrađivati tijekom čitavoga trajanja projekta. Neprestano se pronalaze i stvaraju novi sadržaji te se igre dorađuju i nakon što je prva inačica izrađena. Prve inačice igre, nakon što se izrade i testiraju, postaju javno dostupne na stranicama Staroslavenskoga instituta (stin.hr/igre). Na toj se stranici nalaze i ranije izrađene igre za učenje glagoljice, poput tetrisa, pamtilice, osmosmjerke, igre gađanja itd.

Popis bibliografskih jedinica:

Mihaljević, Josip. 2016. Elektroničke mrežne igre za učenje glagoljice. *Bašćina: glasilo Društva prijatelja glagoljice* 17. 35–35.

Mihaljević, Josip. 2022. *Igrifikacija hrvatskoga mrežnog rječnika*. Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje. Zagreb.

Mihaljević, Josip. 2017. Nove mrežne igre za učenje glagoljice. *Bašćina: glasilo Društva prijatelja glagoljice* 18. 42–43.

Mrežne stranice projekta *Razvoj modela digitalne infrastrukture Staroslavenskoga instituta – DigiStin* (https://stin.hr/sadrzaj/digistin/).

Josip Miletić

Odjel za kroatistiku Sveučilišta u Zadru
jmiletic@unizd.hr

Činjenice o nastanku knjige u davnoj prošlosti kao motivacija učenika na nastavi hrvatskoga jezika

Ključne riječi: Bartol Kašić, *Institutiones linguae Illyricae*, Judita, Marko Marulić, motivacija

Suvremeni se nastavnik suočava s brojnim poteškoćama u pokušaju motiviranja učenika u obradi i čitanju djela starije hrvatske književnosti (Ljubešić 2018). Istraživanja pokazuju da učenicima knjige iz toga razdoblja, zbog njihova arhaičnoga jezika, nisu dovoljno atraktivne. Štoviše, smatraju ih zamornima, teškima i dosadnima. Motivacija kao uvodna i neizostavna etapa nastavne jedinice treba pokrenuti učeničku volju i energiju da bi se ostvarili postavljeni odgojno-obrazovni ishodi. U radu se pokazuje kako se na temelju uvodnoga dijela knjige, koji tumači kako je knjiga nastala u davnoj prošlosti, može motivirati učenike na rad, odnosno usmjeriti njihov interes i pozornost prema književnom i jezičnom sadržaju koji se planira obraditi u nastavnoj jedinici. Kao primjer poslužit će Marulićeva Posveta Dujmu Balistriliću u *Juditi* te *Odobrenje* i *Onima koji uče ilirski jezik* iz Kašićeve gramatike *Institutiones linguae Illyricae* (Osnove ilirskoga jezika). Prilagodba teksta Marulićeve Judite (2024.) te pretisak i prijevod Kašićeve gramatike *Institutiones linguae Illyricae* (2002.) Instituta za hrvatski jezik nastavnicima hrvatskoga jezika pruža nove metodičke mogućnosti obrade tih kapitalnih djela hrvatske kulture.

Popis bibliografskih jedinica:

Bjedov, Vesna. 2012. Ostvarivanje etape motivacije u srednjoškolskoj nastavi hrvatskoga jezika. *Hum: časopis Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Mostaru* 9. 147–168.

Jakšić, Josip. 2023. Motivacija. Psihopedagoški pristup. *Kateheza: časopis za vjeronauk u školi, katehezu i pastoral mladih* 25/1. 5–16.

Judita Marka Marulića: transkripcija i prilagodba na suvremeni hrvatski jezik. [2]2024. Institut za hrvatski jezik. Zagreb.

Kašić, Bartol 2002. *Institutiones linguae Illyricae / Osnove ilirskoga jezika*. Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje. Zagreb.

Križaj Grušovnik, Jasmina. 2022. Motivacija učenika. *Varaždinski učitelj: digitalni stručni časopis za odgoj i obrazovanje* 5/8. 226–231.

Marinac, Ana Maria. 2019. Motivacija i mrežni alati u suvremenoj nastavi. *Časopis za odgojne i obrazovne znanosti Foo2rama* 3/3. 77–88.

Miljuš, Nives. 2021. Motivacija za čitanje. *Varaždinski učitelj: digitalni stručni časopis za odgoj i obrazovanje* 4/6. 2021. 59–66.

Miletić, Josip. 2022. Metodički pristup Zoranićevu romanu *Planine* u okviru projektne nastave hrvatskoga jezika. *Zbornik radova sa znanstvenoga skupa Petar Zoranić i hrvatska kultura, Zadar – Nin, 22. – 23. studenoga 2018.* Sveučilište u Zadru – Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zavod za povijesne znanosti u Zadru – Društvo hrvatskih književnika, Ogranak u Zadru. Zadar. 275–296.

Miletić, Josip; Brala Mudrovčić, Jasminka; Kostelac-Gomerčić, Manja. 2022. Atavizmi pripovijedanja u digitalnom diskursu. *JEZIK, KNJIŽEVNOST I BUDUĆNOST: Zbornik radova sa Desete međunarodne konferencije Fakulteta za strane jezike održane 24. i 25. septembra 2021. godine // LANGUAGE, LITERATURE AND FUTURE:*

Proceedings from the Tenth International Conference at the Faculty of Foreign Languages, 24-25 September 2021. Gl. ur: Parezanović, Tijana; Solujić, Božana. Alfa BK Univerzitet. Beograd. 262–284.
Stjepko Težak. 1996. *Teorija i praksa nastave hrvatskoga jezika 1*. Školska knjiga. Zagreb.

Divna Mrdeža Antonina

Odjel za kroatistiku Sveučilišta u Zadru
divna.antonina@gmail.com

Kako je zadarski kulturni krug čitao Marulićevu *Juditu*

Ključne riječi: Marko Marulić, recepcija u ranonovovjekovlju, zadarski književni krug

Okolnosti u kojima su se čitala i tiskala djela Marka Marulića, posebice recepcija *Judite* u književnim djelima autorovih mlađih suvremenika i generacije koja ga je neposredno nasljedovala, uključuju intenzivno Zadar i zadarske pisce. Primjerice, drugo od tri izdanja epa vezano je neposredno uz Zadar, a u zadarskom posredovanju Marulića književnu ulogu izvjesno je odigrao Jerolim Mirković. Zoranić i Karnarutić zarana su čitali Marulića u Zadru, kao i Ilija Crijević u Dubrovniku i Hektorović na Hvaru. Zanimljivo je usporediti načine čitanja. Stoga najistaknutiji primjeri intertekstualnih dodira s Marulićevim djelima u Zadru, *Planine* Petra Zoranića i *Vazetje Sigeta grada* Brne Karnarutića, zaslužuju da im još jednom posvetimo posebnu pažnju. K tome, značajan se suživot *Judite* i Zadrana razabire podjednako i u intertekstualnim vezama *Komedije od Juditi* anonimnog autora. O popularnosti Splićanina među zadarskim čitateljima svjedoče i podaci o respektabilnom broju njegovih tiskanih djela i njihovih prijevoda u 16. stoljeću, mahom na talijanski jezik, koji se čuvaju u Znanstvenoj knjižnici i Državnom arhivu u Zadru. Marulićev jubilej stoga je razumljiva prigoda za reviziju recepcije velikog Splićanina u Zadru.

Popis bibliografskih jedinica (izbor):

Pavličić, Pavao. 1984. Što je Marulić Zoraniću, a što Hektoroviću. *Marko Marulić – latinski i hrvatski pisac*. Međunarodni znanstveni skup u povodu 460. obljetnice smrti Marka Marulića 1524. – 1984. 95–107.

Pavličić, Pavao. 1989. Karnarutić prema Maruliću. *Marko Marulić*. *Dani hvarskog kazališta* XV. Književni krug. Split. 97–118.

Švelec, Franjo. 1989. Marulić i zadarski pjesnici XVI. i XVII. stoljeća. *Marko Marulić*. *Dani hvarskog kazališta* XV. Književni krug. Split. 17–33.

Natalija Ulčnik i Gjoko Nikolovski

Filozofska fakulteta, Maribor
natalija.ulcnik@um.si; gjoko.nikolovski@um.si

Potencial dvojezične leksikografije na primeru slovenščine in hrvaščine

Ključne riječi: e-leksikografija, dvojezični slovar, slovarski koncept, slovenski jezik, hrvaški jezik

Dvojezični slovarji so (bili) tradicionalno primarni in nepogrešljiv priročnik v procesu učenja in poučevanja tujih jezikov ter prevajanja iz enega jezika v drugega. Z jezikovnotehnološkim razvojem in povečano uporabo strojnih prevajalnikov, ki za samodejno prevajanje v vedno večji meri uporabljajo umetnointeligenčne sisteme, pa se raba in status dvojezičnih slovarjev spreminja. V prispevku bodo uvodoma ovrednoteni obstoječi tiskani in spletno dostopni dvojezični slovarji, objavljeni na brezplačnem slovarskem portalu Termania, ki povezujejo jezikovni par slovenščina-hrvaščina, pri čemer bo preverjena njihova strukturiranost in zlasti njihova uporabna vrednost pri učenju hrvaščine kot tujega jezika. Nato bo na podlagi izbranih iztočnic podan koncept sodobnega slovensko-hrvaškega spletnega slovarja, v katerem bo (zlasti z vidika konkurenčnosti strojnim prevajalnikom) ponujenih več raznovrstnih za uporabnika relevantnih informacij, npr. pregibne oblike, sodobni zgledi rabe, pogostejše kolokacije, frazeološke enote in opozorila na kontrastivne težave, dodane pa bodo tudi povezave do drugih relevantnih virov. Z navedeno zasnovo bi namreč znatno presegli osnovno navajanje slovenskih iztočnic in njihovih hrvaških prevodnih ustreznic, ki je v analiziranih spletnih slovarjih še zmeraj največkrat prisotno. S tem bi povečali uporabnost slovarja in ga približali konceptu sodobnih jezikovnih portalov, ki ob izkoriščanju prednosti digitalnega medija nastajajo z namenom čim večje približanosti uporabnikom ter uporabnicam in njihovim potrebam v današnjem času.

Popis bibliografskih jedinica:

Dumka, Vladimir. 2021. *Slovensko-hrvaški slovar.* Amebis. https://www.termania.net/?searchIn=Linked&ld=410

Dvojezična korpusna leksikografija: slovenščina v kontrastu: novi izzivi, novi obeti. 2012. Trojina, zavod za uporabno slovenistiko. Ljubljana.

Jurančič, Janko. 2023. *Slovensko-srbohrvaški slovar*. Amebis. https://www.termania.net/?searchIn=Linked&ld=589

Krek, Simon. 2003. Sodobna dvojezična leksikografija. *Jezik in slovstvo* 48/1. 45–60.

Peti-Stantić, Anita. 2014. *Veliki suvremeni slovensko-hrvatski i hrvatsko-slovenski rječnik*. Mozaik knjiga. Zagreb.

Šorli, Mojca. 2017. Spletni viri in orodja za slovenščino s poudarkom na slovensko-angleški infrastrukturi. *Vestnik za tuje jezike* 9/1. 59–81.

Sanja Perić Gavrančić

Institut za hrvatski jezik, Zagreb
speric@ihjj.hr

Nasl'jedovan'je nakon Marulićeva *Naslidovan'ja*: zagonetka rukopisa 74 (KMB)

Ključne riječi: *De imitatione Christi*, dubrovački prijevod *Imitacije*, *Četar libra Ivana Gersona od nasl'jedovan'ja Isukrstova*

U Knjižnici Male braće u Dubrovniku pod signaturom 74 pohranjen je rukopis *Četar libra Ivana Gersona od nasl'jedovan'ja Isukrstova i od pogrde od svijeta* (1639.) nepoznatoga autora. Riječ je o prvom dosad potvrđenom štokavskom prijevodu latinskoga spisa *De imitatione Christi*, napisanom 139 godina nakon Marulićeva čakavskog i dvije godine prije Kašićeva štokavskog prijevoda.

Dubrovački je rukopis je privukao pozornost filologa (Kulundžić 1977: 505–509; Bašić 2012.) ne samo zbog anonimnoga autorstva nego i zbog nerazjašnjenih pitanja njegova odnosa prema Marulićevu *Naslidovan'ju* (1500.), koje se često promatralo kao prototipni tekst za kasnije hrvatske prijevode *Imitacije*, što je uključivalo i pretpostavku da je ono moglo poslužiti kao predložak autoru dubrovačkog *Nasl'jedovan'ja* iz 1639., kao i Bartolu Kašiću u sastavljanju njegova *Nasledovan'ja*, objavljenoga 1641. godine (npr. Tomasović 1992.). U izlaganju će se predstaviti mišljenje nekih filologa o pretpostavci da je tekst *Nasl'jedovan'ja* nastao kao redakcija Marulićeva čakavskoga teksta na dubrovački idiom, kao i zaključci Petra Bašića (2012.), proizašli iz autorove filološke analize biblijskih citata u Marulićevu i dubrovačkom prijevodu, kojima se takva pretpostavka odbacuje kao neutemeljena. Bašićeve zaključke podupiru i mnoga druga obilježja dubrovačkoga prijevoda zabilježena izvan korpusa biblijskih citata, u naslovima poglavlja i glavnom tekstu *Nasl'jedovan'ja*.

Budući da time zagonetka rukopisa *Četar libra Ivana Gersona od nasl'jedovan'ja Isukrstova* nije u potpunosti razriješena, jer su pitanja atribucije i predloška ostala otvorena, analiza je proširena na sve segmente prijevoda te su utvrđene neke njegove jezične, stilske i traduktološke značajke, koje su otvorile nove pretpostavke o polazišnom tekstu i ciljanoj publici, a pitanje autorstva preusmjerile u neočekivanom pravcu.

Popis bibliografskih jedinica:

Bašić, Petar. 2012. *De imitatione Christi u hrvatskim prijevodima*. Kršćanska sadašnjost. Zagreb.

Kulundžić, Zvonimir. 1977. Naši prijevodi i naša izdanja *De imitatione Christi*. *Ta rič hrvacka starinska naša draga ča zvoni kroz stolića. Rasprave iz starije hrvatske književnosti od Marulića do Matoša.* Knj. I. Zagreb.

Tomasović, Mirko. 1992. Kempenac – Marulić – Kašić. *Colloquia Maruliana* 1. Književni krug Split – Marulianum. 122–127.

Lahorka Plejić Poje

Filozofski fakultet, Zagreb
lplejic@ffzg.hr

Marulić u pjesmama Svena Adama Ewina

Ključne riječi: Marko Marulić, Sven Adam Ewin, intertekstualnost

Znatan broj pjesama Svena Adama Ewina – barem onaj dio objavljen na FB-u – nastao je kao izravan odgovor na pjesme drugih pjesnika (SAE vs. XY). U njima se uspostavljaju razni tipovi intertekstualnih odnosa. Među pjesnicima s kojima je SAE višekratno dijalogizirao nalazi se i Marko Marulić. Njemu su, koliko mi je poznato, posvećene četiri pjesme, u kojima se na posve različite načine pristupa bardu nacionalne književnosti. U izlaganju će se analizirati na koje se načine uspostavlja dijalog s Marulićevom poetikom i s Marulićevim statusom u hrvatskoj kulturi. U SAE-ovim se pjesmama, naime, Marul oblikuje u rasponu od neosporna autoriteta do intimnog pjesničkog sudruga. U isto vrijeme prizivanjem Marulića Sven Adam Ewin propituje i status jezika, knjige i književnosti danas.

Jurica Polančec

Staroslavenski institut, Zagreb
jpolancec@stin.hr

Izazovi istraživanja povijesti vidske tvorbe u digitalno doba (na primjeru imperfektivizacije glagola)

Ključne riječi: glagolski vid, vidska tvorba, hrvatski crkvenoslavenski jezik, starohrvatski jezik, jezične baze podataka

U izlaganju se predstavlja nacrt istraživanja povijesti vidske tvorbe u srednjovjekovnom periodu povijesti hrvatskog jezika. U sklopu istraživanja je predviđena izrada baze podataka koja bi na jednom mjestu okupljala svu prikupljenu građu i učinila je trajno dostupnom ostalim istraživačima.

Vidska je tvorba pojam koji obuhvaća sve morfološke procese koji sudjeluju u izvođenju vidskih parnjaka u hrvatskome i drugim slavenskim jezicima. Ti se morfološki procesi svrstavaju u dvije opće skupine, imperfektivizaciju i perfektivizaciju. U imperfektivizaciji sudjeluju sufiksi, a u perfektivizaciji prefiksi te sufiks *-nu-*. Opće su konture tih procesa dobro opisane za suvremeni hrvatski jezik (Babić 2002: 516–535; usp. Polančec 2023) te na razini slavenskih jezika (Schuyt 1990), a poznato je kako je taj sustav nastao (Maslov 1959; Wiemer & Seržant 2017). Dobro je opisan i sustav vidske tvorbe u najstarijem posvjedočenom slavenskom jeziku, staroslavenskom (Kamphuis 2020).

Unatoč opsežnoj literaturi o slavenskoj vidskoj tvorbi postoje brojna otvorena pitanja. Najvažnije je među njima pitanje povijesnog razvitka vidske tvorbe u pojedinim slavenskim jezicima, odnosno pitanje kako se predložak koji je posvjedočen u staroslavenskom jeziku dalje razvijao u pojedinim jezicima i kako je došlo do stanja kakvo zatječemo u suvremenim jezicima. Za razumijevanje je potrebno vidsku tvorbu u slavenskim jezicima sagledati poredbeno te dijakronijski proučiti razvoj vidske tvorbe u pojedinim slavenskim jezicima.

U ovome se izlaganju fokus stavlja na dijakronijsko istraživanje jednoga aspekta vidske tvorbe, a to je imperfektivizacija svršenih glagola sufiksima. Iako su popisi sufikasa i njihovih varijanata dobro poznati za pojedine slavenske jezike (usp. Schuyt 1990), ipak postoje brojne nepoznanice kada je riječ o razlikama među slavenskim jezicima. Konkretnije, nije poznato koliko su pojedini sufiksi zastupljeni u pojedinim jezicima, niti je poznato kako se etimološki srodni korijeni ponašaju u različitim slavenskim jezicima.

Primjerice, glagoli od korijena *DĚL* 'dijeliti' upotrebljavaju različite imperfektivizacijske sufikse u različitim slavenskim jezicima. U staroslavenskom se imperfektivizacija prefigiranih svršenih glagola od ovoga korijena obavlja jednosložnim sufiksom *-ja-* (npr. *otъděljati*$_{IPF}$ od *otъděliti*$_{PF}$), a isto je i u ruskom (npr. *otdeljat'*$_{IPF}$ od *otdelit'*$_{IPF}$). Nasuprot tome, hrvatski i češki upotrebljavaju novije, dvosložne sufikse – hrvatski upotrebljava sufiks *-jiva-* (npr. *odjeljivati*$_{IPF}$ od *odijeliti*$_{PF}$), a češki *-ova-* (npr. *oddělovati*$_{IPF}$ od *oddělit*iPF). Može se zaključiti da ruski čuva starije stanje, a da su hrvatski i češki inovativni. Inovativnost hrvatskog jezika potvrđuje se primjerima iz hrvatskog crkvenoslavenskog gdje je od istog svršenog glagola (*razdêliti*PF) potvrđena i izvedenica sa starijim jednosložnim sufiksom (*razdêlati*$_{IPF}$), kao i izvedenica s novijim, dvosložnim sufiksom (*razdêlevati*$_{IPF}$).

Istraživanje predstavljeno u izlaganju posvećeno je popunjavanju praznina u poznavanju razvoja imperfektivizacije u srednjovjekovnom periodu hrvatskog jezika. Metodologija i ciljevi istraživanja prikazuju se na primjeru nekoliko raširenih i dobro posvjedočenih etimona (korijeni riječi *pisati*, *dijeliti*, *gotov*, *ključ* itd.). Pritom je poseban naglasak na izazovima prikupljanja podataka, posebice prazninama koje proizlaze iz fragmentarne posvjedočenosti najstarijih perioda hrvatskog jezika te na načinima na koji se prikupljena građa može okupiti u bazu podataka o vidskoj tvorbi hrvatskog jezika s ciljem da bude trajno dostupna drugim istraživačima.

Primjeri dolaze velikom većinom iz građe za *Rječnik crkvenoslavenskoga jezika hrvatske redakcije* (RCJHR; usp. Nazor 2017; Vukoja 2012; Šimić 2017) te rječnika staroslavenskog jezika (GORAZD), a po potrebi se uključuje i starohrvatska građa dostupna iz različitih studija o starohrvatskom jeziku (npr. Malić 1997; 2004).

Popis bibliografskih jedinica:

Babić, Stjepan. 32002. *Tvorba riječi u hrvatskome književnome jeziku*. Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti – Nakladni zavod Globus. Zagreb.

GORAZD = The Old Church Slavonic Digital Hub. http://gorazd.org/.

Kamphuis, Jaap. 2020. *Verbal aspect in Old Church Slavonic: a corpus-based approach*. Brill Rodopi. Leiden.

Najstariji hrvatski latinički spomenici: do sredine 15. stoljeća (Stari Pisci Hrvatski knj. 43). 2004. Ur. Malić, Dragica. Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti. Zagreb.

Malić, Dragica. 1997. *Žića svetih otaca: hrvatska srednjovjekovna proza*. Matica hrvatska – Institut za hrvatski jezik. Zagreb.

Maslov, Jurij S. 1959. *Zur Entstehungsgeschichte des slavischen Verbalaspektes. Zeitschrift für Slawistik* 4/1. 560–568.

Nazor, Anica. 2017. O početcima rada na rječniku crkvenoslavenskoga jezika hrvatske redakcije. *Filologija* 68. 117–125.

Polančec, Jurica. 2023. Morfo(no)loška složenost sekundarne imperfektivizacije u hrvatskome jeziku. *Croaticum: savjetovanje za lektore hrvatskoga kao inoga jezika: 5. zbornik radova*. Ur. Čilaš Mikulić, Marica; Gulešić Machata, Milvia; Matovac, Darko. FF press – Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. Zagreb. 67–82.

RCJHR = *Rječnik crkvenoslavenskoga jezika hrvatske redakcije*. 2000. Staroslavenski institut. Zagreb.

Schuyt, Roel. 1990. *The morphology of Slavic verbal aspect: a descriptive and historical study*. Rodopi. Amsterdam.

Šimić, Ana. 2017. Mikrostruktura i istraživački izazovi obrade rječnika crkvenoslavenskoga jezika hrvatske redakcije. *Filologija* 69. 99–128.

Vukoja, Vida. 2012. O korpusu Rječnika crkvenoslavenskoga jezika hrvatske redakcije i njegovu odnosu prema korpusima hrvatskoga jezika. *Filologija* 59. 207–229.

Wiemer, Björn i Ilja A. Seržant. 2017. Diachrony and typology of Slavic aspect: What does morphology tell us? *Unity and diversity in grammaticalization scenarios*. Ur. Bisang, Walter; Malchukov, Andrej. Language Science Press. Berlin. 239–307.

Diana Stolac

Filozofski fakultet, Rijeka
diana.stolac@gmail.com

Digitalizacija i sintaktička istraživanja

Ključne riječi: hrvatski jezik, sintaksa, sintaktostilistika, metodologija, digitalizacija

Treće je tisućljeće donijelo na tehnološkome planu ranijim generacijama jezikoslovaca nezamislive blagodati, a među njima su i one koje kao veliku pomoć vide povjesničari jezika. Riječ je o digitaliziranim, računalno čitljivim i pretraživim tekstovima (https://retrogram.jezik.hr/), čime se značajno isključuju ljudske pogreške, skraćuje vrijeme pretrage i dolaska do podataka.

Poseban je izazov postavljanje pretpostavki za povijesna sintaktička i sintaktostilistička istraživanja na temelju digitalizirane građe, odnosno propitivanje aktualnih metodologija istraživanja povijesne sintakse i sintaktostilistike.

S jedne se strane digitaliziraju gramatike do sredine 19. stoljeća i moguće su prilagodbe ranije utvrđenih metodologija istraživanja povijesne sintakse (Stolac 2004; Stolac – Vlastelić 2023) novom načinu dostupa korpusima. To vidimo kao prvi zadatak koji se postavlja pred povjesničare hrvatske sintakse. Prvi korpus za provjeru metodoloških načela gramatike su obrađene unutar projekta *Retrogram*.

Drugi je zadatak, čini nam se, značajno teži, a odnosi se na redefiniranje metodologije istraživanja tekstova iz hrvatske baštine (Stolac 1996; Stolac – Vlastelić 2017). Naime, digitalizacija hrvatske pisane baštine olakšava pristup građi, koja se dosad ručno ekscerpirala. Tijekom toga postupka istraživač je mogao nešto propustiti, ali i uočiti jezične značajke koje nisu bile cilj istraživanja, ali su potom u nj uključene. Zbog stalnoga rada na cjelovitu tekstu moguće je bilo provoditi i sintaktostilistička istraživanja, za koja su također pripremljena metodološka načela (Stolac 2008). Digitalizacija građe olakšava rad, ali ciljano vodi istraživača u manje segmente teksta te se otvara dvojba koliko je moguće provesti sintaktostilistička istraživanja, odnosno kako prilagoditi aktualne protokole istraživanja.

Ostaje otvorenim i mogućnost kvantitativnih istraživanja, koja su dosad bila u povijesnoj sintaksi iznimna, između ostaloga i zbog svjesnosti istraživača o mogućnosti ljudskih pogrešaka u ručnom ekscerpiranju.

Povjesničari hrvatskoga jezika i povijesne sintakse vide u digitalizaciji starije hrvatske građe izuzetnu pomoć, posebice za neke razine (morfološku, slovopisnu, leksičku…), ali drže da za sintaktička i stilistička istraživanja valja raspraviti metodološka načela za istraživanja. U tome će trebati pomoć računalnih stručnjaka.

Popis bibliografskih jedinica:

Stolac, Diana. 1996. *Padežni sustav u jeziku Tituša Brezovačkoga (sintaktostilistički nacrt)*. Doktorska disertacija (rkp.). Filozofski fakultet Zagreb.

Stolac, Diana. 2004. Metodološki problemi u istraživanju sintakse u starim hrvatskim gramatikama. *Fluminensia* 1–2. 31–43.

Stolac, Diana. 2008. Metodologija sintaktostilističkih istraživanja. *Vidjeti Ohrid (Referati hrvatskih sudionica i sudionika XIV. Međunarodni slavistički kongres, Ohrid, 10.-16. rujna 2008.)*. Hrvatsko filološko društvo. Zagreb. 287–301.

Stolac, Diana; Vlastelić, Anastazija. 2017. Metodološki izazovi suvremenih istraživanja povijesne sintakse hrvatskoga jezika. *Definitely Perfect, Festschrift for Janneke Kalsbeek*. Ur. Genis, René; de Haard, Eric; Lučić, Radovan. Uitgeverij Pegasus. Amsterdam. 641–658.

Stolac, Diana; Vlastelić, Anastazija. 2023. Sintaktičke napomene u dopreporodnim hrvatskim gramatikama. *Hrvatske dopreporodne gramatike u europskome kontekstu. Zbornik radova*. Ur. Horvat, Marijana. Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje. Zagreb. 347–372. https://retrogram.jezik.hr/e-zbornik/

https://retrogram.jezik.hr/

Pavol Száz / Pál Száz

Comenius University in Bratislava, Faculty of Arts, Bratislava
szaz2@uniba.sk

Tema Suzanā u srednjoeuropskoj književnosti. Tri studije slučaja: Marko Marulić, Jan Kochanowski, András Batizi

Ključne riječi: Suzana i starci, komparatistika, renesansa, srednjoeuropska književnost, adaptacija

Studija komparativnog karaktera ispituje recepciju starozavjetne priče o Suzani u srednjoeuropskoj renesansnoj književnosti. Pobliže analizira tri lirsko-epska djela iz XVI. stoljeća na narodnom jeziku, na hrvatskom u Marka Marulića, na poljskom u Jana Kochanowskog i na mađarskom jeziku u Andrása Batizija. Na temelju filoloških studija koje analiziraju odnos tih djela s izvornim biblijskim tekstom, u izlaganju se ispituju postupci, sličnosti i razlike adaptacija. Posebna pozornost pridaje se i duhu vremena i okolnostima konteksta, budući da je priča, koja je u doba renesanse ušla u modu, tumačena kao prispodoba o kreposti – uzornoj ženskoj čednosti i vjernosti – te ujedno o nadi u božansku milost i pobjedu pravde. To je jednako vidljivo iz djela protestantskog propovjednika Andrása Batizija, koje je od navedena tri djela najbliže biblijskom narativu, kao i iz djela Kochanowskog i Marulića. Što se inovativnosti adaptacije tiče, najzanimljivijim se pokazuje Marulićevo djelo u kojem se, s jedne strane, ističu tipično renesansni elementi (npr. raskošan opis perivoja), a s druge strane ne boji se proširiti izvorni narativ vlastitim elementima (npr. govorom Suzanina supruga). U studiji se posebno ističu i okolnosti rađanja književnosti na narodnim jezicima, s obzirom na to da je nastanak tih djela prethodio prijevodu Biblije na hrvatski, mađarski i poljski jezik. Budući da se *Knjiga Danielova* u to vrijeme nije mogla čitati na narodnim jezicima, eruditska funkcija spomenuta tri djela možda je još važnija od ideološke (moralne) ili estetske.

Popis bibliografskih jedinica:

Bartosz Awianowicz. 2016. La istoria della casta Susanna Lucrezii Tornabuoni – możliwe źródło Zuzanny Jana Kochanowskiego? *Europa Orientalis* 35. 461–472.

Gajewski, Kzysztof. 2022. *Biblia humanistyczna, czyli Jana Kochanowskiego opowieść o Zuzannie i starcach.* 2. 135–149.

Kapetanović, Amir. 2006. Leksik Marulićeve Suzane. *Colloquia Maruliana* 15. 15–25.

Kupisz, Kazimierz. 1987. Dwie "Zuzanny": wokół poematu biblijnego. *Prace Polonistyczne / Studies in Polish Literature* 43. 9–38.

Lučin, Bratislav. 2003. Prinosi tekstu i tumačenju Maruliceve Suzane. *Colloquia Maruliana* 12. 145–162.

Lučin, Bratislav. 2008. *Marko Marulić 1450. – 1524.* Biblioteka Suvenir.

Pap, Balázs. 2019. Batizi-versek a Régi Magyar Költők Tárában. *Verso* 2. 121–143.

Tarnóc, Márton; Varjas, Béla. 1966. Hoffgreff-énekeskönyv. *Kolozsvár 1554–1555*. Magyar Tudományos Akadémia Irodalomtörténeti Intézet. Budimpešta.

Ana Šimić

Staroslavenski institut, Zagreb
ana.simic@stin.hr

Marulićev odnos prema glagoljašima u znanosti i književnosti

Ključne riječi: Marko Marulić, glagoljaštvo, Stjepan Šešelj, povijest hrvatskoga jezika, novija hrvatska književnost

Iako zasad nisu dostupni dokazi koji bi izravno govorili o Marulićevu odnosu s glagoljaškom tradicijom, istraživanje njegovih djela i njihovih izvanknjiževnih zadanosti iznjedrilo je uvjerljivu pretpostavku da je Marulić dobro poznavao hrvatsko glagoljaštvo, tj. hrvatskoglagoljske i hrvatskoćirilske tekstove, te da je imao pozitivan stav prema toj baštini (Hamm 1962, Zelić-Bučan 1972, Zaradija 1989, Malić 2009 i 2011, Šimić 2021 i 2022).
Najglasnije tomu u prilog govori činjenica da mu hrvatski tekstovi, poglavito oni najambiciozniji (*Judita* i *Suzana*), sadržavaju crkvenoslavizme na svim jezičnim razinama. Drugim riječima, čakavština nije jedina odrednica Marulićeva jezika. Osim jezičnih podudarnosti kod Marulića i njegovih književnih praotaca, hrvatskih glagoljaša, uočene su i motivske te stilske podudarnosti.
U ovom će se izlaganju opisati i protumačiti predodžba o Marulićevu odnosu prema glagoljašima sadržana u jednom književnom djelu, u *Drami Stjepana Šešelja književnika hrvatskoga u kojoj se udrži vrijeme u kom živi među inima i Marko Marulić Pečenić i jedan otok a sva je u jeziku hrvatskomu složena i sve je u njoj izmišljeno osim nekih činjenica povijestnih* (Šešelj 2013: 13–78).
U analizi drame posebna će se pozornost posvetiti intertekstualnosti i ulozi jezika u izgradnji unutrašnjega svijeta drame.

Popis bibliografskih jedinica:

Hamm, Josip. 1962. Marulić i Judita. *Slovo*. 11–12. 148–166.
Malić, Dragica. 2009. Marulić i crkvenoslavenska tradicija. *Colloquia Maruliana* XVIII. 161–206.
Malić, Dragica. 2011. Odjeci najstarije hrvatske pjesmarice u Marulićevim stihovima. *Colloquia Maruliana* XX. 75–102.
Šešelj, Stjepan. 2013. *Pet dramskih komada*. HKZ – Hrvatsko slovo. Zagreb.
Šimić, Ana. 2021. Začinjavci: glagoljaški i jedan splitski. *Judita 500 – 500. obljetnica prvotiska epa Judita Marka Marulića*. Ur. Perko Kerum, Darka; Plazibat, Marija. Muzej grada Splita. Split. 56–67.
Šimić, Ana. 2022. Pisana kultura srednje Dalmacije prije Marulića. *Marko Marulić* – Judita *(1501. – 1521. – 2021.). Zbornik radova u povodu 500. obljetnice od prvotiska* Judite. Ur. Brezak Stamać, Dubravka et. al. Agencija za odgoj i obrazovanje (AZOO). Split. 11–40.
Zaradija, Antonija. 1989. *Govorenje duše osujene...* u Marulića i glagoljska književnost. *Dani hvarskog kazališta* 15/1. 83–96.
Zelić-Bučan, Benedikta. 1972. Bosančica u Splitu i njegovoj okolini u doba Marka Marulića. *Marulić* V/2. 1–9.

Lovro Škopljanac

Filozofski fakultet, Zagreb
lskoplja@m.ffzg.hr

Suvremeno čitateljsko pamćenje Marka Marulića i starije hrvatske književnosti

Ključne riječi: kolektivno pamćenje, empirijski pristupi književnosti

Osim obilježavanja obljetnica, postoje različiti drugi načini kojima se može procijeniti važnost života i djela nekoga pisca u danoj kulturi i književnosti. Ovaj će rad na uzorku Marka Marulića i drugih odabranih pisaca koji su stvarali prije 19. stoljeća pokušati predstaviti novi način da se procijeni koliko su oni prisutni u kvantitativno najzastupljenijem dijelu suvremene hrvatske književnosti, a to su neprofesionalni čitatelji.

Procjena će se sastojati od analize podataka iz empirijskog istraživanja velikoga broja (1005) hrvatskih neprofesionalnih čitatelja, koji su u višegodišnjem istraživanju koje je dovršeno ove godine upitani o tome koje književne tekstove najbolje pamte, uz određena potpitanja (*PoKUS* 2024). U prvome će se dijelu izlaganja stoga ukratko predstaviti metodologija i cilj *PoKUS*-a, da bi se u drugome prešlo na rezultate o odabranome korpusu i u trećemu na zaključke koji iz toga proizlaze.

Dvije su osnovne pretpostavke za ovakvo izlaganje, od kojih je prva samorazumljiva i konstatira da je za recepciju nekoga autora kao kanonskoga pisca – za razliku od, primjerice, sudca, humanista ili intelektualca – potrebno da veći broj ljudi pročita njegova ili njezina književna djela. Druga je pretpostavka da se onda tako kulturno stvoreno kolektivno pamćenje ili „pamćenje u divljini" mora barem djelomice održati i u individualnom pamćenju ili „pamćenju u glavi" (Barnier i Hoskins). Jedan dio tog pamćenja će se pretočiti u druge književne tekstove, što znanost o književnosti zatim može dobro pratiti u vidu utjecaja i intertekstualnosti, pri čemu se prepoznaju i specifični tragovi pamćenja kao procesa (vidi npr. Carruthers 1990, Halbwachs 1992, Yates 2001). Ovdje je riječ o profesionalnome književnom pamćenju, u smislu da su ga proizveli ljudi kojima je osnovni posao čitati književne tekstove, te u smislu da iz takvih njihovih čitanja nastaju drugi tekstovi (o) književnosti. Sve do digitalne emancipacije pisane riječi u 21. stoljeću, takav vid tekstualne proizvodnje bio je povlastica manjeg broja ljudi, no u suvremenosti se taj omjer snaga mijenja i čak obrće, u smislu da je većem broju pojedinaca sada dostupno pisati i objavljivati mišljenja i kritike o književnosti, kao i lako objavljivati nove književne tekstove (Pianzola et al. 2020, Walsh i Antoniak 2021).

Ipak, za najveći broj čitatelja još ne raspolažemo pouzdanim podacima o tome koliko doista određene pisce pamte nakon što su ih pročitali, odnosno koliko je rad tih pisaca važan i trajan čitateljima u suvremenosti nakon što su ih upoznali kao povijesne ličnosti i njihove tekstove kao književne činjenice u tijekom obaveznog školovanja. Predstavljanje rezultata *PoKUS*-a pokušat će stoga nadomjestiti tu spoznajnu prazninu i pokazati postoji li ona i u suvremenoj recepciji Marka Marulića i starije hrvatske književnosti.

Popis bibliografskih jedinica:

Barnier, A. J., Hoskins, A. 2018. Is there memory in the head, in the wild? *Memory Studies* 11/4. 386–390.

Carruthers, M. 2008. *The Book of Memory: A Study Of Memory In Medieval Culture.* Cambridge University Press.

Halbwachs, M., Coser, L. A. 1992. [1925]. *On collective memory.* University of Chicago Press.

Pianzola, F., Rebora, S., Lauer, G. 2020. Wattpad as a resource for literary studies. Quantitative and qualitative examples of the importance of digital social reading and readers' comments in the margins. *PLOS ONE* 15/1. e0226708.

PoKUS – Pamćenje o književnosti u svakodnevici, internetska stranica: https://pokus.ffzg.unizg.hr/

Walsh, M., Antoniak, M. 2021. The Goodreads 'Classics': A Computational Study of Readers, Amazon, and Crowdsourced Amateur Criticism. *Journal of Cultural Analytics* 6/2. 243–287.

Yates, F. A. 2001. *The art of memory.* University Of Chicago Press.

Marko Tadić

Filozofski fakultet, Zagreb
marko.tadic@ffzg.unizg.hr

Platforme istraživačkih infrastruktura kao podloga za istraživanje povijesti hrvatskoga jezika

Ključne riječi: istraživačke infrastrukture, HR-CLARIN, centar znanja Croatina, repozitorij

Doba globalizacije donosi nove mogućnosti istraživanja jezika i drugih tema unutar humanističkih znanosti, kao i izazove digitaliziranja jezičnih izvora, njihova pohranjivanja, obrade i izazove njihova opisivanja. Opisivanju povijesnih stanja hrvatskoga jezika svakako može pridonijeti razvoj istraživačkih infrastruktura za hrvatski jezik. HR-CLARIN kao dio CLARIN ERIC-a, europske istraživačke infrastrukture za humanističke i za društvene znanosti, središnje je mjesto prikupljanja, razvoja i dijeljenja jezičnih resursa i jezičnih alata, kako za potrebe sinkronijske analize, tako i za potrebe dijakronijske analize. CLARIN-ova je infrastruktura važna za razvoj jezičnih istraživanja s obzirom na to da je u potpunosti operativna u mnogim zemljama, a velik broj centara, koji u njoj sudjeluju, nudi usluge pristupa podatcima, alatima, uslugama i stručnim savjetima. Koliko su istraživačke infrastrukture važne za razvoj istraživanja hrvatskoga govori i činjenica da pri njihovoj uspostavi sudjeluje osmočlani konzorcij koji čine ustanove relevantne za razvoj jezičnih resursa za hrvatski jezik.

U svjetlu istraživanja jezika posebno je važna Croatina – CLARIN-ov centar znanja (tzv. CLARIN K-centre) za hrvatski jezik koji pruža relevantna znanja o hrvatskom jeziku i promiče korištenje jezičnih tehnologija razvijenih za hrvatski jezik. Centar znanja za hrvatski jezik putem potpore korisnicima pruža relevantne informacije o temama vezanim uz hrvatski jezik, a stručnjaci zaduženi za provedbu centra znanja savjetuju korisnike o izgradnji i pohrani vlastitih jezičnih resursa, pomažu s pristupom podatcima i alatima te s uporabom jezičnih resursa, daju odgovore i preporuke o širokom spektru tema vezanih uz hrvatski jezik. Croatina pokriva širok spektar općelingvističkih tema, obradu prirodnoga jezika i mnoge opće teme kao što su upravljanje podatcima, metapodatci, jezičnotehnološke platforme, gramatike, učenje hrvatskoga kao stranoga jezika i sl.

U sklopu infrastrukture HR-CLARIN uspostavlja se repozitorij jezičnih resursa dostupnih istraživačima lingvistima i drugim stručnjacima iz humanističkih znanosti kao važno mjesto prihvata i obrade podataka i znanja. Hrvatski jezični resursi pohranjeni u repozitoriju HR-CLARIN-a izravno su uključeni u europsku federaciju repozitorija CLARIN ERIC-a te su tako vidljivi i dostupni svim registriranim istraživačima. Svaki jezični resurs dobiva jedinstveni trajni identifikator i može se citirati kao stalni izvor jezičnih podataka.

Popis bibliografskih jedinica:

Branco, A.; Eskevich, M.; Frontini, F. et al. 2023. The CLARIN infrastructure as an interoperable language technology platform for SSH and beyond. *Lang Resources & Evaluation.* https://doi.org/10.1007/s10579-023-09658-z

CLARIN: The Infrastructure for Language Resources. *Volume 1 in the series Digital Linguistics.* 2022. Ur. Fišer, Darja; Witt, Andreas. De Gruyter. Berlin – Boston. https://doi.org/10.1515/9783110767377

De Jong, Franciska; Maegaard, Bente; Fišer, Darja; Van Uytvanck, Dieter; Witt, Andreas. 2020. Interoperability in an Infrastructure Enabling Multidisciplinary Research: The case of CLARIN. *In Proceedings LREC 2020, 12th International Conference on Language Resources and Evaluation*, ELRA. DOI: https://www.aclweb.org/anthology/2020.lrec-1.417/

STAY TUNED TO THE FUTURE. Impact of the research infrastructures for social sciences and humanities. 2019. *LESSICO INTELLETTUALE EUROPEO*, LIE-CXXVIII. Ur. Bente Maegaard, Bente; Pozzo, Riccardo; Melloni, Alberto; Woollard, Matthew.pap

Luka Velić

slobodni znanstvenik
lukavelic11@gmail.com

Dvojinski oblici u Marulićevoj Juditi

Ključne riječi: dvojina, *Judita*, Marulićev čakavski idiom, čakavski pisci XVI. i XVII. stoljeća, čakavski pravni tekstovi XIII. – XVIII. stoljeća

U izlaganju govori se o dvojinskim oblicima u (pretežito) čakavskom idiomu *Judite* Marka Marulića, odnosno o onim oblicima koji su ondje i oblikom i semantički još uvijek dvojinskima. Ti se oblici uspoređuju s oblicima u drugih čakavskih pisaca XVI. (Hanibal Lucić, Petar Hektorović, Faust Vrančić, Petar Zoranić) i XVII. stoljeća (Jakov Armolušić) da bi se izveli potpuni zaključci o Marulićevim dvojinskim oblicima i njihovu čuvanju u *Juditi*. Kako Marulić još uvijek ima neke oblike koje kasniji čakavski pisci XVI. i XVII. stoljeća nemaju, Marulićevi su dvojinski oblici potpuniji od oblika u kasnijih čakavskih pisaca u tim stoljećima, iako su oni i u Marulića prorijeđeni (što je tipično za dvojinu u XVI. stoljeću u čakavštini prema Kuzmiću (2008: 287–302)). Osim s drugim čakavskim piscima XVI. i XVII. stoljeća, Marulićevi se dvojinski oblici uspoređuju i s dvojinskim oblicima u čakavskim pravnim tekstovima od XIII. do XVIII. stoljeća (Hercigonja 1999; Kuzmić i Šimudvarac 2015), a pri opisu koriste se i propedeutički radovi koji govore i o razvitku i nestanku dvojine u hrvatskome (npr. Kapović 2007; Matasović 2008; Kapetanović 2011; Lukežić 2015). Ta analiza ima potvrditi da je Marulić u (pretežito) čakavskom idiomu *Judite* još poznavao dvojinu, ali kao prorijeđenu kategoriju, koja se prije bolje čuvala u čakavskome (npr. u čakavskom Petrisovu zborniku iz druge polovice XV. stoljeća prema Hercigonji (1999: 138)), no neki oblici čuvaju se u čakavskome i dugo poslije Marulićeva vremena (npr. u Fausta Vrančića u XVI. te u Jakova Armolušića u XVII. stoljeću, kao i u čakavskim pravnim tekstovima XVI.–XVIII. stoljeća).

Popis bibliografskih jedinica:

Hercigonja, Eduard. 1999. Dvojina u jeziku tekstova hrvatskoglagoljičke neliturgijske književnosti XV. stoljeća (raščlamba građe iz Petrisova zbornika iz 1468. i primjera iz 'acta croatica'. *Rasprave: Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 25/1. 123–140.

Kapetanović, Amir. 2011. Čakavski hrvatski književni jezik. *Povijest hrvatskoga jezika: 2. knjiga: 16. stoljeće.* Ur. Bičanić, Ante. Društvo za promicanje hrvatske kulture i znanosti CROATICA. Zagreb. 77–123.

Kapović, Mate. 2007. *Rekonstrukcija baltoslavenskih osobnih zamjenica s posebnim osvrtom na naglasak.* Doktorski rad. Zadar.

Kuzmić, Boris. 2008. O dvojini u Senjskom korizmenjaku. *Slovo* 56–57. 287–302.

Kuzmić, Boris i Šimudvarac, Mario. 2015. Vezana dvojina u čakavskim pravnim tekstovima od 13. do 18. stoljeća. *Croatica et Slavica Iadertina* 11/1(11). 37–55.

Lukežić, Iva. 2015. *Zajednička povijest hrvatskih narječja 2. Morfologija.* Hrvatska sveučilišna naklada – Filozofski fakultet u Rijeci – Katedra Čakavskoga sabora Grobništine. Zagreb – Rijeka – Čavle.

Matasović, Ranko. 2008. *Poredbenopovijesna gramatika hrvatskoga jezika.* Matica hrvatska. Zagreb.

Josip Vučković

Sveučilište u Zadru, Odjel za kroatistiku
josipvuckovic@yahoo.com; jvuckovic@unizd.hr

Život sv. Katarine: dvostruko rimovani dvanaesterci i ostala *zvonjen'ja* i *vesel'ja*

Ključne riječi: *Život sv. Katarine*, dvostruko rimovani dvanaesterac, *Judita* Marka Marulića, književni topos, glazba u književnosti

Život sv. Katarine iz pergamenskoga latiničkoga rukopisa koji se čuva u Arhivu HAZU pod sign. I c 6 (olim 317) poznat je po uglađenosti proze, po naglašavanju svetičine naobraženosti i retoričke umješnosti (Fališevac 2010) te po tome što među proznim čitanjima sadržava napjeve koji su sastavljeni u dvostruko rimovanim dvanaestercima u kojima je potvrđena i tzv. prijenosna rima (Slamnig 1981: 23). Iako je Svetozar Petrović pomišljao na mogućnost da bi prijenosne rime u dvanaestercima iz *Života sv. Katarine* mogle biti „razmjerno slučajne pojedinačne tvorbe" jer „u drugim dvostruko rimovanim dvanaestercima zabilježenima u tom rukopisu nema prenošenja srokova iz para u par" (Petrović 1968: 179), pokazat ću da se one ipak koriste sustavno, iako ne prema načelu koje Petrović očekuje. Naime, budući da sastavljač rimu ne prenosi iz responzorija u versikule, prijenosnih rima nema u napjevima koji imaju responzorij od jednoga distiha, ali se one zato dosljedno ostvaruju u svim responzorijima koji se sastoje od dvaju distiha.

Pokazat ću da je sadržaj hrvatskih dvanaesteraca iz *Života sv. Katarine* zapravo necjelovit prepjev rimovanoga latinskoga oficija sv. Katarini (AH, 26–69). Budući da stihovi u hrvatskoj legendi metrički odudaraju od latinskoga oficija i da se kod prevođenja latinskih stihova sadržaj nezgrapno forsira u ciljni dvanaesterački okvir, logično je pretpostaviti da hrvatski prevoditelj slijedi već uobičajenu ili barem trenutačno popularnu metričku praksu u kojoj sâm nije sasvim okretan. Međutim, zapisi dvostruko rimovanih dvanaesteraca u *Životu sv. Katarine* ne omogućuju nam da tu praksu pomaknemo dublje u prošlost. Naime, iako se kadšto datirao i u 15. stoljeće, rukopis I c 6 po mojemu je sudu opravdanije datirati u prvu polovicu 16. stoljeća, u što me osobito uvjerava odvajanje rečeničnih dijelova modernim zarezom, razgotkom koji je u široku uporabu počeo ulaziti zahvaljujući tiskanim knjigama Aldusa Manutiusa.

Pojavu dvostruko rimovanog dvanaesterca s prijenosnom rimom u *Životu sv. Katarine*, stiha kojim se Marko Marulić služio u *Juditi* i još nekoliko hrvatskih tekstova, navela je Zvonka Pandžića na pomisao da je i *Život sv. Katarine* Marulićevo djelo, što je dodatno argumentirao navodeći glazbeni prizor iz proznoga dijela legende (*zuci trubalj, nakri, pifari i ostala zvonjen'ja i vesel'ja*) kojemu nije pronašao latinsku paralelu, ali ga je podsjetio na opis Holofernove povorke u prvome pjevanju Judite (I, 273-276) („Prid kolom bijući bubnjahu nakari, / Trumbite trubljući svirahu pifari. / A niki u citari zvoneći pojaše, / Kralji ter cesari hrabrost počitaše") (Pandžić 2023). Iako se toj brzopletoj atribuciji već na načelnoj razini mora uputiti prigovor zbog toga što apriorno isključuje mogućnost da drugi pisac preuzme metar i nekoliko motiva iz tuđega teksta, sličnost glazbenih motiva iz *Života sv. Katarine* s onima iz *Judite* zaintrigirala me kao mogući primjer citatnosti koji bi dodatno potvrdio dataciju rukopisa I c 6 u 16. stoljeće.

Međutim, unatoč prividnoj sličnosti među glazbenim motivima u *Životu sv. Katarine* i stihovima iz *Judite*, poduzeta komparatistička i muzikološka istraživanja dovode u sumnju postojanje izravne veze među dvama tekstovima i skreću pažnju na mogućnost da su posrijedi realizacije zajedničkoga toposa za prikazivanje vreve. S jedne strane, ušao sam u trag nekolicini vernakularnih romanskih inačica legende o Katarini Aleksandrijskoj koje na odgovarajućemu mjestu imaju sadržajno blizak glazbeni prizor. S druge strane, kombinacija instrumenata iz *Života sv. Katarine* i *Judite* pojavljuje se u brojnim talijanskim književnim i neknjiževnim vrelima, između ostaloga i stoga što je posrijedi vrlo uobičajena struktura onodobnih glazbenih ansambala. Imajući u vidu spomenutu topičku narav glazbenoga prizora *Životu sv. Katarine* i *Juditi*, skrenut ću pažnju i na nekoliko talijanskih analogija koje bi mogle produbiti razumijevanje Marulićeva prikaza Holofernove povorke.

Napomena: Ovaj je rad financirala Hrvatska zaklada za znanost projektom IP-2020-02-5611 Predmoderna hrvatska književnost u europskoj kulturi: kontakti i transferi.

Popis bibliografskih jedinica:

AH = *Analecta hymnica medii aevi. XXVI. Historiae rythmicae. Liturgische Reimofficien des Mittelalters. Sechste Folge*. 1897. Hrsg. Guido Maria Dreves. O. R. Reisland. Leipzig.

Fališevac, Dunja. 2010. Sveta Katarina – prva učena žena u hrvatskoj književnoj kulturi. *Slovo* 60. 255–277.

Pandžić, Zvonko. 29. lipnja 2023. Marcus Marulus redivivus ili novo rađanje zatajene poezije Marka Marulića. *Vijenac* 765. Mrežno izdanje: https://www.matica.hr/vijenac/765/marcus-marulus-redivivus-ili-novo-raanje-zatajene-poezije-marka-marulica-34936/ (Pristupljeno 29. travnja 2024.)

Petrović, Svetozar. 1968. Problem soneta u starijoj hrvatskoj književnosti (oblik i smisao). *Rad JAZU* 350. 5–303.

Slamnig, Ivan. 1981. *Hrvatska versifikacija. Narav, povijest, veze.* Sveučilišna naklada Liber. Zagreb.

Život svete Katarine. Arhiv HAZU. Zagreb. sign. I c 6.

Mateo Žagar

Filozofski fakultet, Zagreb
mateo.zagar7@gmail.com

Izazov izrade rječnika hrvatskih protestantskih izdanja 16. stoljeća

Ključne riječi: leksik hrvatskoga prijevoda *Novog zavjeta*, hrvatski jezik 16. stoljeća, digitalni rječnik hrvatskoga jezika

U okolnostima nedostatka povijesnoga rječnika hrvatskoga jezika, odnosno skromne zastupljenosti dotičnoga korpusa u Akademijinu rječniku, propituje se zamisao izrade ovoga rječnika pričem bi se isprva posao usmjerio na jezgru – novozavjetne (glagoljske i ćiriličke) tekstove uraških izdanja (gdje se plodno nadaju usporedbe s latiničkim lekcionarima), koji su u određenoj mjeri digitalno dostupni, a zatim na sva ostala izdanja te tiskare. Preispituje se pritom važnost upravo ovoga korpusa, najuglednijega i najopsežnijeg hrvatskog jezikoslovnog projekta 16. stoljeća, kao ključne reference i za buduće hrvatske ranonovovjekovne leksikografske projekte. U radu će se upozoriti na višeslojnost tamošnjega leksika (čakavske osnovice) i na relevantnost njegove recepcije u sve opsežnijem štokavskome korpusu kojim će se trasirati (pred)standardizacijski procesi razvoja hrvatskoga jezika. Leksikografska obrada po istome modelu širila bi se s vremenom i na neliturgijska tiskana izdanja 16. i 17. stoljeća. Pretpostavka je oblikovanje temeljito osmišljene i razgranate digitalne (mrežne) baze, otvorene za različite inačice obrada, usporedbi i interpretacija. Usporedba leksika po (nad)regionalnoj uporabi i narječnim granicama, kao i po različitim tekstnim funkcijama i podrazdobljima nadaju se kao ključna motivacija za osmišljavanje i provedbu ovoga projekta.

Popis bibliografskih jedinica:

Fancev, Franjo. 1916. Jezik hrvatskih protestantskih pisaca 16. vijeka. *Rad JAZU* 214. Zagreb.
Jezik hrvatskih protestantskih izdanja i književnojezične koncepcije 16. stoljeća. Zbornik radova. 2021. Ur. Eterović, Ivana; Žagar, Mateo. Hrvatska sveučilišna naklada – Staroslavenski institut. 2021.
Malić, Dragica. 2002. *Nacrt za Hrvatski rječnik do Marulića i njegovih suvremenika*. Zagreb.
Nikolić-Hoyt, Anja. 2017. Pogled u prošlost i budućnost (hrvatske povijesne) leksikografije. *Filologija* 68.
Stumačeno pravo i razumno. Studije o jeziku knjiga hrvatskih protestanata 16. stoljeća. 2020. Ur. Kuštović, Tanja; Žagar, Mateo. Hrvatska sveučilišna naklada – Adventističko teološko visoko učilište. Zagreb.
Tadić, Marko. 2003. *Jezične tehnologije i hrvatski jezik*. Zagreb.
Tafra, Branka. 2005. *Od riječi do rječnika.* Zagreb.